SPIKKING FRA A TIL Å

KOM I GANG MED SPIKKING

Kniv · tre · grep · sikkerhet

2026-UTGAVEN

SINDRE BAKKE

LIBROVA

BOK 1

Kom i gang med spikking

Kniv, tre, grep og sikkerhet

Begynn her

Sindre Bakke

LIBROVA · 2026

Ditt kundeområde
Alle bøkene i pakken finner du alltid på denne adressen:
https://librova.eu/nb-no/pages/kundeomrade-spikking-k7w3qd

Kom i gang med spikking – Kniv, tre, grep og sikkerhet
Sindre Bakke

© 2026 Librova. Alle rettigheter forbeholdt. Publikasjonen er kun til kjøperens personlige bruk. Kopiering, spredning og videresalg uten forlagets tillatelse er ikke tillatt.

Sikkerhet: spikkekniver og treskjæringsverktøy er skarpe. Skjær alltid bort fra kroppen, bruk kuttbeskyttende hanske og tommelbeskytter, og arbeid med god belysning og et stødig underlag. Barn skal bare spikke med en voksen ved siden av. Ha et førstehjelpsskrin i nærheten. Ved alvorlige kuttskader: ring 113.

Innhold

1. Et ord fra forfatteren
2. Slik fungerer boken, og hva du trenger
3. Riktig tre
4. Verktøyene
5. Sikkerhet
6. Sliping og vedlikehold av verktøyet
7. Arbeidsplassen din
8. Å lese fibrene
9. De grunnleggende snittene
10. De vanligste nybegynnerfeilene
11. Prosjekt 1: Liten fugl
12. Prosjekt 2: Soppen
13. Prosjekt 3: Nissen
14. Fireukersplan og veien videre

Et ord fra forfatteren

Min første skjæring skulle bli en liten fugl. Jeg hadde en sløv lommekniv, en furugren plukket opp i hagen og masse entusiasme. En time senere satt jeg med noe som mest av alt lignet en møllspist potet, med et lite kutt i tommelen og et gulv fullt av revne spon. Jeg bestemte meg for at spikking var en gave man enten hadde eller ikke hadde.

Jeg tok feil. Det jeg manglet, var ikke talent. Det var tre svært praktiske ting: riktig tre, en ordentlig skarp kniv, og noen som viste meg hvordan jeg skulle holde bladet og hvilken vei jeg skulle skjære. Da jeg endret de tre tingene, var den andre fuglen min til å kjenne igjen. Den femte ga jeg bort. Og jeg har egentlig aldri sluttet siden.

Denne boken er den jeg skulle ønske jeg hadde hatt den første dagen. Den handler ikke om store skulpturer eller et profesjonelt verksted. Den handler om en kniv, en liten lindeklosse, et kjøkkenbord og en ledig time. Det er mer enn nok til å begynne.

Hvem boken er for

Den er for deg som aldri har spikket og vil begynne riktig. For deg som prøvde som tenåring og ga opp. For deg som er

pensjonist og leter etter en rolig hobby med hendene, som kan gjøres sittende og ikke koster mye. Og for deg som rett og slett er nysgjerrig på hva som kan komme ut av et stykke tre. Du trenger ikke erfaring, verksted eller spesielt smidige fingre. Du trenger oppmerksomhet, tålmodighet og noen få enkle sikkerhetsregler.

Hva du finner på sidene

Boken følger rekkefølgen det er fornuftig å lære i. Først velger du tre og verktøy, uten å bruke for mye penger og uten å kjøpe ting du ikke trenger. Så lærer du å bruke bladet trygt, å slipe det og å sette opp arbeidsplassen. Deretter lærer du å lese fiberretningen, som er den virkelige hemmeligheten bak et rent snitt, og du øver på de seks grunnleggende skjærene på en enkel pinne. Først da tar du fatt på de tre første prosjektene: en **liten fugl**, en **sopp** og en **nisse**. Boken avsluttes med en fireukersplan som tar deg fra det første spon til den første gaven du har laget med egne hender.

Hver øvelse og hvert prosjekt har samme oppsett: øverst finner du vanskelighetsgrad, tid, tre, verktøy og klossens størrelse. Så kommer de nummererte trinnene, feilene du bør unngå og hvordan du retter dem opp. Målene er oppgitt i millimeter og centimeter, slik at du kan tegne dem rett på treet med blyant og linjal.

> **Tips:** Les kapittel 2 til 9 før du åpner det første prosjektet, selv om du har lyst til å sette i gang med en gang. Det er de sidene som sparer deg for tre, tid og plaster.

Tre løfter

1. **Ingen overflødig pynt.** Jeg sier hva du virkelig trenger, og hva du kan la bli stående i butikken.
2. **Sikkerhet først.** En spikkekniv skjærer, og det er som det skal være. Jeg viser deg hvordan du arbeider slik at bladet ikke treffer hånden eller låret om det skulle gli.
3. **Ærlighet om resultatet.** De første arbeidene dine blir ikke perfekte, og det er helt i orden. Jeg forklarer hvordan du ser hva som gikk galt og hvordan du gjør det bedre neste gang.

De to andre bøkene

Dette er den første av tre bøker. Når du har gjort ferdig de tre prosjektene her, gir bok to, *11 enkle prosjekter*, deg elleve veiledede prosjekter, fra en treskje til en sittende bjørn. I den tredje, *Treskjæring: detaljer og finpuss*, lærer du å arbeide med fine detaljer, å pusse og å gi arbeidene dine en elegant finish. Men ikke skynd deg: alt begynner her.

Ta fram en lindeklosse, slip kniven og finn en god sitteplass. Treet har ingen hast, og det bør ikke du ha heller.

Sindre Bakke

Slik fungerer boken, og hva du trenger

Spikking er en av de enkleste hobbyene å komme i gang med. Du trenger ikke verksted, det er stille, det lager ikke støv (i hvert fall ikke før du tar fram sandpapiret), og du kan slutte når du vil. I dette kapitlet ser vi på hvordan boken er bygd opp, hva du må kjøpe for å komme i gang og omtrent hva det koster.

Spikking i et nøtteskall

«Treskjæring» dekker mange ulike teknikker: relieffskjæring på en plate, skulptur med stikkskjær og klubbe, og spikking med kniv. I denne boken holder vi oss mest til den siste, der du holder arbeidet i den ene hånden og kniven i den andre. Det er den enkleste måten å begynne på: ett hovedverktøy, små treklosser, figurer som får plass i håndflaten.

Senere bruker du også et lite stikkskjær til uthuling og V-snitt til detaljer, men kniven forblir selve kjernen i håndverket.

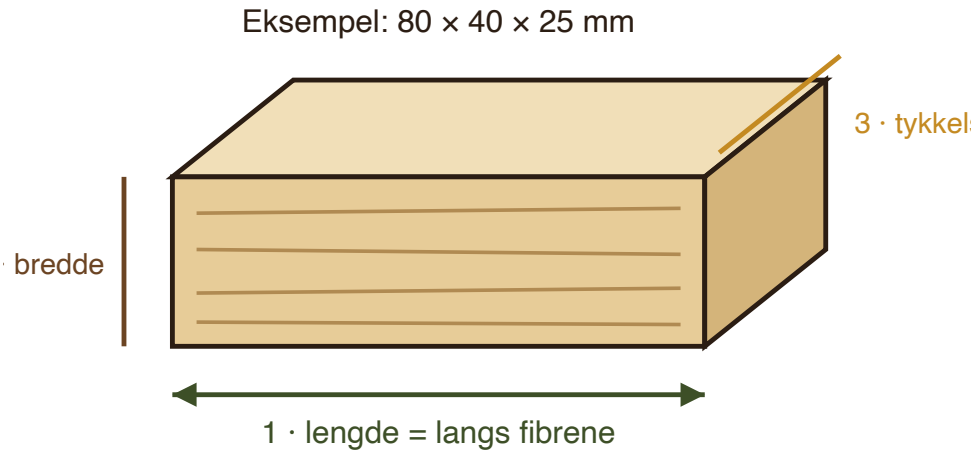
Slik er prosjektarkene bygd opp

Øvelser og prosjekter følger alle samme oppsett, slik at du finner det du trenger med et raskt blikk:

- **Linjen øverst** forteller deg vanskelighetsgrad (fra 1 til 5), omtrentlig tid, tre, verktøy og klossens størrelse.
- **Innledningen** forklarer i en setning eller to hva du kommer til å lære.
- **De nummererte trinnene** følger du i rekkefølge. Der det hjelper, oppgir hvert trinn mål i millimeter.
- **Feil du bør unngå**: de typiske problemene og hvordan du retter dem opp.
- **Finish og variasjon** (i prosjektene): hvordan du fullfører arbeidet og hvordan du lager en annen utgave.

Slik leser du klossens mål

På arkene oppgis klossens mål alltid i samme rekkefølge: **lengde × bredde × tykkelse**, i millimeter. Lengden går alltid langs fiberretningen i treet, altså i retning av «strekene» du ser på overflaten. Det er viktig: en liten fugl som spikkes med fibrene i feil retning, brekker av ved det første snittet i nebbet.

Klossens mål: det første går alltid langs fibrene.

Minimumsutstyret for å komme i gang

Her er alt du trenger til øvelsene og de tre prosjektene i denne boken. Prisene er bare veiledende og kan variere mye fra butikk til butikk, så se på dem som en grov pekepinn.

Hva	Hvorfor	Omtrentlig pris
Spikkekniv med fast blad (blad 35–45 mm)	Det er hovedverktøyet gjennom hele boken	250–550 kr
Kuttbeskyttende hanske (høy kuttbeskyttelsesklasse)	På hånden som holder arbeidet	100–180 kr
Tommelbeskytter i skinn eller kuttbeskyttende tommelhette	På knivhånden, for snitt mot tommelen	50–120 kr

Hva	Hvorfor	Omtrentlig pris
Dobbeltsidig slipestein (ca. korn 1000/6000)	For å gjenopprette eggen når den blir sløv	250–450 kr
Lærreim limt på en trebit + fin poleringspasta	For å pusse eggen hvert 20.–30. arbeidsminutt	120–250 kr
Lindeklosser (ca. 10 ulike biter)	Det ideelle treet å begynne med	120–250 kr
Myk blyant, linjal, viskelær	For å tegne omriss på treet	har du allerede hjemme
Plaster, sterile kompresser, bandasje	Et lite førstehjelpsskrin ved bordet	50–120 kr

Regn til sammen med mellom 900 og 1 600 kr. Det kan høres mye ut for en kniv og noen treklosser, men dette er verktøy som varer i mange år hvis du tar vare på dem.

Nyttig, men ikke nødvendig

- **Baufil eller liten håndsag**: for å fjerne overflødig tre rundt omrisset av fuglen og soppen på et minutt. Uten sag kan du gjøre det med kniven, det tar bare lengre tid.
- **Skrutvinge eller liten hobbyskrustikke**: for å holde klossen mens du sager. Den brukes aldri mens du spikker med kniven.
- **Krokkniv og lite stikkskjær**: dem trenger du til skjeer og små boller i bok to. Du kan vente.

- **Forkle i skinn eller kraftig lerret**: det beskytter lårene og fanger sponene.
- **Kokt linolje eller treolje og en liten pensel**: til å gi prosjektene finish.

> **Sikkerhet:** Sikkerhetsutstyret (hanske, tommelbeskytter, førstehjelpsskrin) er ikke valgfritt. Kjøp det sammen med kniven, ikke «neste gang».

Hvor mye tid du trenger

Tretti til førtifem minutter om gangen, tre ganger i uken, er mer enn nok. Hendene blir tretteere enn du tror, og et snitt som er skåret med en sliten hånd, blir unøyaktig. Korte, hyppige økter er bedre enn en lang ettermiddag nå og da. Planen i kapittel 14 er bygd på nettopp dette: fire uker, tre økter i uken.

Slik bruker du boken

1. Les kapittel 3 og 4 før du kjøper noe.
2. Les hele kapittel 5, om sikkerhet, før det første snittet.
3. Slip kniven (kapittel 6), selv om den er ny: den forlater ofte fabrikken med en egg som kan bli bedre.
4. Sett opp arbeidsplassen (kapittel 7).

5. Gjør øvelsene i kapittel 8 og 9 på pinner av restematerialer. Ikke hopp over dem.
6. Gå gjennom kapittel 10 om vanlige feil.
7. Ta fatt på prosjektene i rekkefølge: fugl, sopp, nisse.

> Det finnes ingen enkelt «riktig» måte å spikke på. Det finnes trygge og farlige måter, rene snitt og revne snitt. Resten er personlig smak: blir fuglen din rundere eller slankere enn min, er det helt i orden.

Riktig tre

Valget av tre er like viktig som valget av kniv. Med tre som er for hardt, blir du sliten, du presser bladet og risikerer å gli av. Med tre fullt av kvister eller med vridd fiber blir hvert snitt en kamp. Med riktig tre går bladet derimot inn som i et fast eple, og sponet løsner helt, i en krøll. Det er den følelsen vi er ute etter.

Hva som gjør et tre egnet for nybegynnere

- **Det er mykt**: det kan skjæres med håndkraft alene, uten klubbe.
- **Det har fin, jevn fiber**: ingen harde årringer vekslende med myke soner som får bladet til å hoppe.
- **Det tåler detaljer**: en liten nese eller et nebb smuldrer ikke.
- **Det har ingen harpiks**, eller svært lite: bladet holder seg rent.
- **Det er lett å få tak i** som ferdig tilskårne klosser.

Treslagene du finner i Norge

Tre	Hardhet	Styrker	Begrensninger	Best til
Lind	mykt	Svært fin, jevn fiber, nesten ingen kvister, tåler detaljer godt, lys og jevn farge	Er ikke bladet skarpt, blir overflaten «lodden» i stedet for blank	Hovedtreet i denne boken
Bjørk	middels	Lys, fin og jevn, rent snitt med skarpt blad; fin til skjeer og kjøkkenting	Hardere enn lind, så den spikkes i små spon	Bra etter lind, til figurer og skjeer
Or	mykt til middels	Jevn fiber, varm farge fra oransje til rosa	Litt mer trevlete enn lind	Bra til figurer og, grønn, til skjeer
Osp (og selje)	mykt	Billig, lett å få tak i i lister	Ullen fiber: det blir «lo» hvis bladet ikke er perfekt	Øvelser og prøver
Valnøtt	middels til hardt	Vakker brun farge, polerer seg svært godt	Krever et svært skarpt blad og mer kraft	Fra andre eller tredje måned
Kirsebær	middels	Rosa farge som mørkner med tiden, utmerket til kjøkkenting	Hardere enn lind, så det spikkes i små spon	Skjeer og gjenstander, nivå 2

Tre	Hardhet	Styrker	Begrensninger	Best til
Gran og furu	varierende	Finnes overalt, også som kapp	Harde og myke årringer veksler: bladet hopper og treet kløyver seg	Bare for å prøve snitt

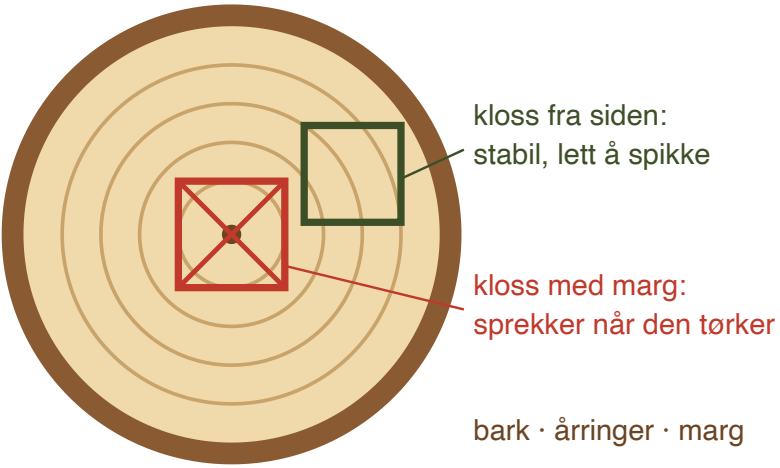
Tørt tre og grønt tre

Til figurene i denne boken bruker du **tørt tre**, altså tre som har tørket i måneder eller år. Det er stabilt: det du spikker i dag, forblir likt i morgen. Klossene du finner til salgs, er nesten alltid tørre.

Grønt tre, nyhogd fra en gren, er mye mykere og behageligere å arbeide i, men når det tørker, krymper det og sprekker ofte. Det brukes først og fremst til skjeer og bruksting, og vi snakker om det i bok to. Hvis en nabo beskjærer en lind, en or eller en selje, kan du gjerne ta med noen rette grener på 4–6 cm i tverrmål: oppbevar dem i skyggen, med endene forseglet med trelim eller voks, og arbeid dem innen noen uker.

Margen, kvister og vridd fiber

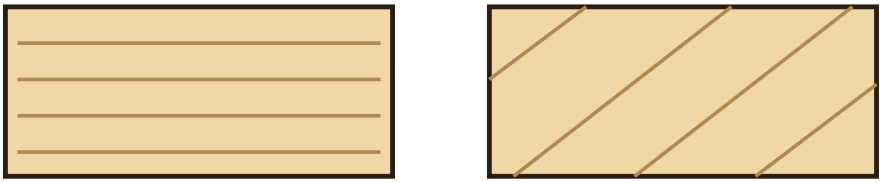
Stammen på et tre vokser i ringer rundt et senter, **margen**. Veden nær margen er den minst stabile: når den tørker, trekker den seg i alle retninger og sprekker utover som eikene i et hjul. Derfor inneholder en god spikkeklosse aldri margen.

Sag eller kjøp klosser et godt stykke unna margen: det er den enkleste måten å unngå sprekker på.

Kvister er stedene der en gren en gang vokste. De er harde, noen ganger faller de ut, og de skyver fiberen ut av kurs rundt seg. En nybegynnerkloss bør ikke ha noen, i hvert fall ikke i det området som skal bli hode, nebb eller nese.

Vridd fiber er det best skjulte problemet. Hvis linjene i treet løper på tvers av klossens lengde, brekker tynne deler av ved den minste berøring. Se alltid på klossens fire lange sider: linjene bør gå mer eller mindre parallelt med kantene.

Fiberlinjene bør løpe parallelt med klossens lange kanter.

Hvor du kjøper tre

- **Snekkerverksteder og sagbruk**: spør etter kapp av lind, or eller bjørk. De har ofte en kasse med slikt og lar deg få det for svært lite. Ta med et målebånd og velg selv ut bitene uten kvister.
- **Spesialforretninger for spikking og trearbeid, og hobbybutikker**: de selger ferdig tilskårne lindeklosser i ulike størrelser, noe som er svært praktisk.
- **Store byggevarehus**: på trelast- eller modellavdelingen finner du av og til lister av lind eller osp. Sjekk fiberen på hver enkelt.
- **Nettbutikker for tre og spikking**: utmerket for å få nøyaktige mål. Bestill flere biter enn du trenger: du kommer til å ødelegge noen, og det er helt normalt.

Målene du trenger til denne boken

Bruk	Mål (lengde × bredde × tykkelse)	Hvor mange
Skjæreøvelser (kapittel 8 og 9)	200 × 25 × 25 mm	3–4
Liten fugl	80 × 40 × 25 mm	2
Sopp	70 × 35 × 35 mm	2
Nisse	100 × 25 × 25 mm	2

Kjøp alltid to klosser til hvert prosjekt. Den første er den du lærer på, den andre er den du gir bort.

Tre du bør unngå

- **Pallevirke og kassevirke**: det kan være behandlet med kjemikalier, og det er fullt av spiker og smuss som ødelegger eggen.
- **Kryssfiner, sponplater, MDF**: dette er limte plater, de kan ikke spikkes og gir irriterende støv.
- **Malt eller behandlet tre** (gamle vindusrammer, gjerder): maling og trebeskyttelse bør man ikke puste inn eller håndtere over lengre tid.
- **Eksotiske treslag du ikke kjenner navnet på**: noen er ekstremt harde, andre avgir støv som irriterer hud og luftveier.

- **Eik og edelkastanje** til de første arbeidene: vakre, men for harde og trevlete for en nybegynner med kniv.

Øvelse – Kontroller en kloss før du spikker den

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 5 minutter · Tre: en hvilken som helst kloss · Verktøy: blyant, kniv · Mål: valgfritt

Fem minutters kontroll sparer deg for timer med arbeid på et stykke som uansett kommer til å gå i stykker. Gjør det med hver nye kloss til det blir en vane.

1. Se på de to endene (de små flatene). Ser du sentrum av ringene, altså margen, legger du klossen til side til øvelser i stedet for figurer.
2. Se etter sprekker i endene. En tynn sprekk på 2–3 mm kan skjæres bort, men en sprekk som går inn i klossen, kan ikke det.
3. Se på de fire lange sidene: fiberlinjene bør gå parallelt med kantene. Hvis de bøyer mye av, markerer du retningen med en blyantpil.
4. Se etter kvister, mørke flekker eller bløte, svampaktige områder. Marker dem med blyant: du setter ikke nebb, nese eller spisser på de stedene.
5. Prøv treet: ta ett snitt langs en kant, 2–3 cm fra enden. Løsner sponet krøllet og overflaten forblir glatt, er treet godt. Smuldrer det eller river seg, prøver du den andre retningen: river det seg begge veier, er treet for tørt, for trevlete, eller bladet er ikke skarpt.

6. Skriv fiberretningen på den ene enden med blyant, med en pil, og legg til målet: du trenger det når du overfører prosjekttegningen.

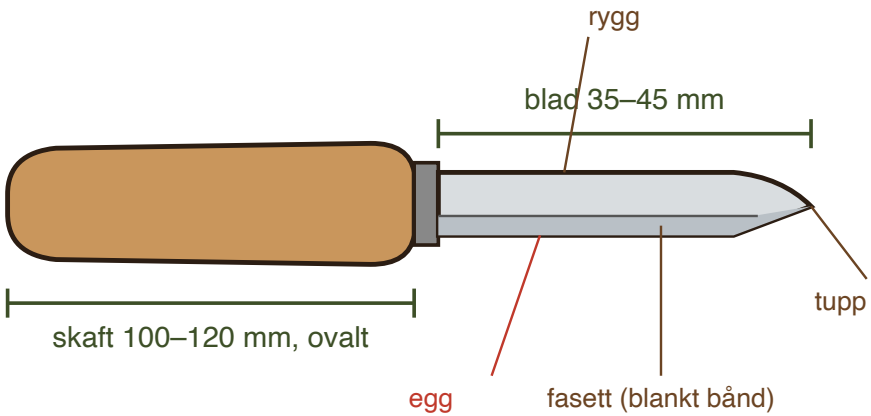
Vanlig feil: å velge den «peneste» klossen, med dramatisk tegning og dekorative kvister. For å lære trenger du den kjedeligste klossen som finnes: lys, jevn og uten overraskelser.

Verktøyene

I butikker og på nett finner du spikkesett med ti, femten, tjue verktøy. Ikke kjøp dem. Til å begynne med er **én god kniv** alt du trenger, og gjennom hele denne boken trenger du ikke noe annet til å skjære med. De andre verktøyene legger du til ett om gangen, når et prosjekt virkelig ber om dem.

Spikkekniven

En spikkekniv er ikke en lommekniv eller en kjøkkenkniv. Den er laget for å ligge i hånden i timevis og for å skjære nøyaktig, både mot deg og bort fra deg. Slik kjenner du igjen en god en.

Delene på kniven. Fasetten er det skrå båndet som ender i eggen.

Hva du bør se etter

- **Fast blad**, ikke sammenleggbart. En kniv som lukker seg, kan også lukke seg over fingrene dine. Bruker du en sammenleggbar kniv, må den ha bladlås.
- **Kort blad**, mellom 35 og 45 mm. Et langt blad er vanskelig å kontrollere og holder hånden din unna arbeidet.
- **Rett eller nesten rett egg**, med en tupp som er fin nok til detaljer.
- **Flat, bred fasett** (også kalt skandinavisk sliping): et tydelig synlig blankt bånd, 3–5 mm bredt, som går rett ned til eggen. Den er lett å slipe fordi den ligger helt flatt på steinen.
- **Skaft i tre, ovalt eller svakt fasettert**, 100–120 mm langt: det sitter trygt selv med svett hånd og vrir seg ikke mellom fingrene.
- **Stål av god kvalitet, karbon eller rustfritt**: karbonstål slipes lettere, men må tørkes og oljes; rustfritt får færre flekker.

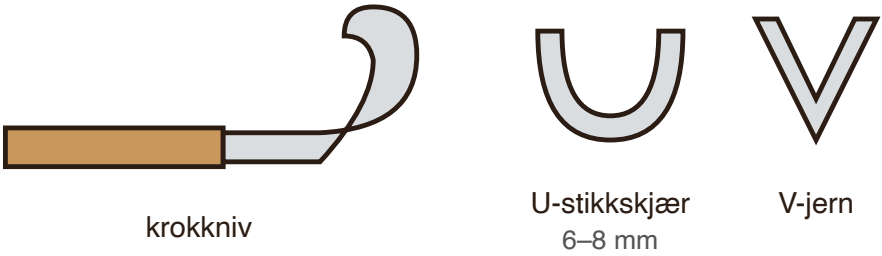
En kort spikkekniv med fast blad og treskaft.
Foto: Whammywizz / Pixabay

Andre skjæreverktøy (til senere)

Dem trenger du ikke til de tre prosjektene i denne boken, men det er greit å vite hva de er, slik at du ikke blir tatt på sengen når du støter på dem.

- **Krokkniv** (også kalt skjekniv): bladet er bøyd som en krok, og den brukes til å hule ut bollen på skjeer og små boller. Du bruker den i bok to.
- **Lite stikkskjær**: en meisel med U-formet blad, 6–8 mm bredt. Det fjerner tre i kontrollerte skjeer. Det skyves for hånd, uten klubbe.

- **V-jern**: det lager fine riller, ideelt til hår, skjegg og fjær. Du kan få en lignende effekt med to snitt av kniven (V-snittet i kapittel 9).

Krokkniv og stikkskjær: nyttige senere, ikke nødvendige nå.

Slipeverktøy

- **Dobbeltsidig slipestein**, for eksempel korn 1000 på den ene siden og 4000–6000 på den andre. Korn 1000 bygger opp eggen igjen når den er sliten eller har hakk; det fine kornet gjør den glatt. Vannsteiner legges i vann før bruk; diamantplater brukes med noen dråper vann.
- **Lærreim**: en stripe lær limt på en trebit på ca. 300 × 50 mm, ru side opp, pluss en liten bit fin **poleringspasta** (vanligvis grønn). Den brukes til å pusse eggen ofte mens du arbeider.

Hvordan du bruker dem trinn for trinn, ser vi på i kapittel 6.

Sikkerhetsutstyr

- **Kuttbeskyttende hanske** til hånden som holder treet (den venstre, hvis du er høyrehendt). Velg en hanske med høy kuttbeskyttelsesklasse, i riktig størrelse: en løs hanske mister grepet.
- **Tommelbeskytter** i skinn eller kuttbeskyttende tommelhette til tommelen på knivhånden, eller tøyteip viklet tre ganger rundt: du trenger den til snitt mot tommelen.
- **Førstehjelpsskrin** alltid innen rekkevidde: sterile kompresser, plaster, elastisk bandasje, antiseptisk middel.

Alt om hvordan du bruker dem, står i kapittel 5.

Hva du IKKE skal kjøpe i starten

- **Billige sett med 10–12 stikkskjær**: de har vanligvis mykt stål og egger som må gjøres helt om. Mange middelmådige verktøy er verdt mindre enn ett godt.
- **Universalkniver og hobbykniver med avbrytbart blad**: det tynne bladet bøyer seg, knekker og tåler ikke snitt der du bruker kniven som vektstang.
- **Roterende elektroverktøy** (fresebor, minibormaskiner): de lager mye støv, krever annen beskyttelse og lærer deg noe annet. Lær med kniv først.

- **Klubbe og store stikkskjær til skulptur**: de er til skjæring på en plate eller på store klosser, ikke til figurer du holder i hånden.
- **Sett med maling og lakk**: til de første prosjektene er en treolje alt du trenger.

Øvelse – Bli kjent med den nye kniven

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 15 minutter · Tre: en list av lind eller osp, 200 × 25 × 25 mm · Verktøy: kniv, kuttbeskyttende hanske, ark av papir

Før du spikker noe som helst, bør du bli kjent med vekten, eggen og grepet på kniven din. Det er den enkleste måten å finne ut om den må slipes med en gang.

1. Sett deg ved bordet med hanske på hånden som skal holde treet. Ta kniven i skaftet, med eggen vendt bort fra deg.
2. Se på eggen mot lyset, med bladet horisontalt i øyehøyde: en skarp egg reflekterer ikke lys. Ser du en tynn blank linje eller små punkter som glitrer, er det sløve partier eller bittesmå hakk.
3. Hold et ark papir i det ene hjørnet, hengende i luften. Sett bladets bakre del mot kanten av arket og dra kniven mot tuppen, bort fra hånden din. En klar kniv skjærer papiret uten å rive det.
4. Hold lista i den hanskekledde hånden, med enden stikkende 3–4 cm ut forbi fingrene og pekende bort fra deg. Med et skrått skyvesnitt, bort fra kroppen og hånden din, tar du en tynn skive av enden, på tvers av fiberen, med en bevegelse som om du skulle skjære i skiver.

5. Se på flaten du nettopp har skåret: er den blank og glatt, er kniven klar. Er den matt, ru eller har knuste fibre, må den slipes (kapittel 6) før du går videre.
6. Grip skaftet i 30 sekunder slik du ville gjort når du spikker: kjenner du kanter som trykker mot håndflaten, kan du runde dem av litt med sandpapir, korn 180.

Vanlig feil: å teste eggen ved å dra en finger langs bladet. Gjør aldri dette: papiret og endeveden i treet forteller deg alt du trenger å vite, helt uten risiko.

Sikkerhet

En spikkekniv må skjære godt, og det betyr at den også kan skjære deg. Det er ingen grunn til å være redd; det er en grunn til å arbeide metodisk. Nesten alle kuttene nybegynnere får, har de samme årsakene: et sløvt blad, en hånd på feil sted, tretthet og hastverk. Fjern de fire årsakene, og spikking er en like rolig aktivitet som å skrelle et eple.

> **Sikkerhet:** Les hele dette kapitlet før det første snittet, og les det én gang til etter den første uken. Reglene virker selvfølgelige helt til du ser dem brukt på dine egne hender.

De ti gyldne reglene

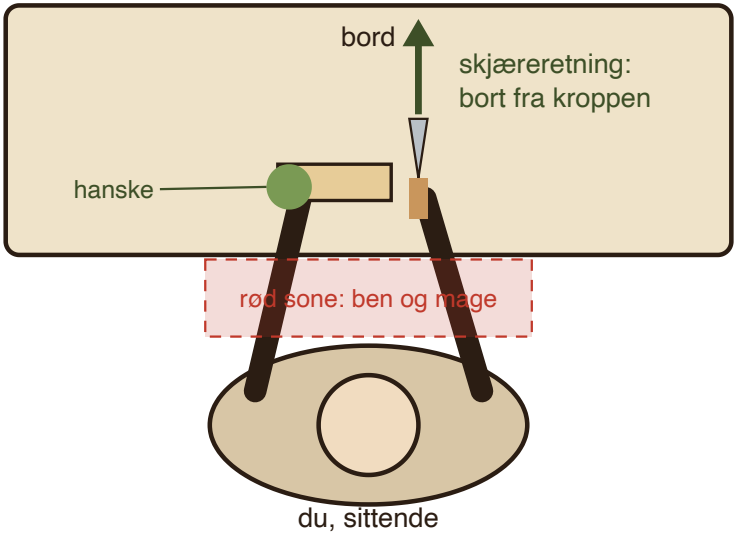
1. **Bladet skal alltid være skarpt.** Det høres ut som en selvmotsigelse, men et sløvt blad er farligere: du må presse hardere for å skjære, og når treet gir etter, skyter bladet av gårde akkurat dit du ikke vil ha det.
2. **Skjær bort fra kroppen** så ofte du kan. Når du må skjære mot deg selv (trekksnittet), beveger bladet seg bare noen få centimeter, under kontroll, med tommelen beskyttet.
3. **Før hvert snitt spør du deg selv: «Hvis bladet glir nå, hvor ender det?»** Er svaret «i hånden min» eller «i låret mitt», endrer du stilling.

4. **Hvil aldri arbeidet mot låret, brystet eller magen** for å legge kraft bak et snitt. Det er den vanligste måten å bli alvorlig skadet på.
5. **Kuttbeskyttende hanske på hånden som holder treet**, og tommelbeskytter på knivhånden når du skjærer mot tommelen.
6. **Små snitt, ikke store.** Mange tynne spon er tryggere og mer nøyaktig enn ett tykt spon revet av med makt.
7. **Arbeid sittende, ved et bord, i godt lys.** Ingen spikking i sofaen, i sengen eller i bilen.
8. **Ta en pause hvert 20.–30. minutt.** En sliten hånd griper svakere og kontrollerer dårligere.
9. **La aldri kniven ligge framme.** Når du ikke bruker den, hører den hjemme i slira eller på et fast sted på bordet, med bladet vendt bort fra kanten. Faller den, må du ikke prøve å gripe den: gå et skritt tilbake og la den falle.
10. **Ingen distraksjoner.** Ringer telefonen eller snakker noen til deg, legger du først fra deg kniven, så svarer du.

Sikkerhetssonen

Se for deg bladets bane som en pil som fortsetter forbi slutten av snittet. Langs den pilen skal det ikke være noen del av kroppen din, eller av noen andres. De mest utsatte stedene er

tommelen og pekefingeren på hånden som holder treet, låret, håndleddet og kneet.

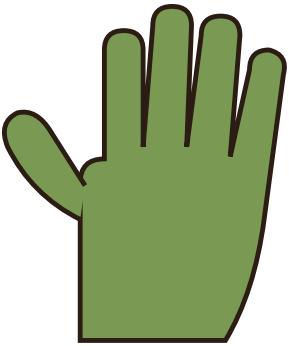
Arbeid med arbeidsstykket over bordet, foran deg: bladet beveger seg mot det tomme bordet, aldri mot bena dine.

Hansker og beskyttelse: slik bruker du dem

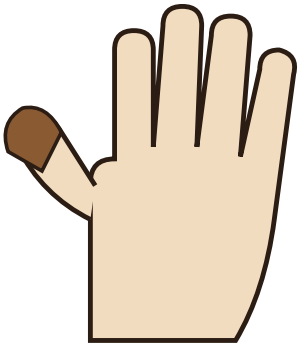
Den **kuttbeskyttende hansken** hører hjemme på hånden som holder treet, fordi det er den hånden som oftest havner i bladets bane. Vær forsiktig: «kuttbeskyttende» betyr ikke «bladsikker». Hansken tåler et gli som drar langs den, men en spiss som drives inn med kraft, kan komme gjennom. Hansken er den siste forsvarslinjen, ikke en tillatelse til å skjære mot hånden.

Tommelbeskytteren hører hjemme på tommelen til hånden som holder kniven. I trekksnittet, det du gjør som om du skrellet en potet, kommer bladet helt bort til den tommelen. En tommelhette i skinn, en kuttbeskyttende en eller tre omganger med tøyteip er nok til å gjøre et stygt kutt til en skramme.

Ha ikke den kuttbeskyttende hansken på knivhånden: du mister følelsen og grepet på skaftet, og en kniv som vrir seg i hånden, er farligere.

hånden som holder treet:
kuttbeskyttende hanske

knivhånden:
bare tommelbeskytter

Hanske på hånden som holder arbeidet, tommelbeskytter på tommelen til hånden som skjærer.

Stilling og holdning

- Sitt på en stabil stol, uten hjul, med føttene godt plantet i gulvet.

- Arbeid med hendene **over bordet** eller rett foran kanten, ikke i fanget.
- Hold albuene tett inntil kroppen og hvil håndleddene når du kan: små, støttede bevegelser er tryggest.
- Bruk et tykt forkle, eller ha et trebrett på knærne hvis du absolutt må arbeide i fanget et øyeblikk.

Slira og oppbevaring

Hver kniv bør ha sin egen slire, i skinn eller stiv plast. Når du reiser deg, går kniven i slira. Når du rydder den bort, går den i en eske eller en skuff utenfor barns rekkevidde. Stikkskjær beskyttes med en korkhette eller en lerretsrull med lommer: en egg som slår mot et annet verktøy, får hakk, og den som stikker hånden ned i en eske full av bare blader, kuttes.

Støv, overflatebehandling og filler

- **Når du bruker sandpapir**, ha på en støvmaske FFP2 eller FFP3 og arbeid i et luftet rom. Trestøv, selv fra myke treslag, irriterer nese og hals og er over tid ikke bra for lungene. Rydd opp med en fuktig klut eller en støvsuger, ikke ved å blåse.
- **Oljer og overflatebehandling**: les alltid etiketten, bruk engangshansker, hold vinduet åpent og ikke spis eller røyk mens du bruker dem.

- **Filler dynket i linolje kan selvantenne** mens de tørker, fordi oljen blir varm når den reagerer med luften. La dem aldri ligge sammenkrøllet i en søppelbøtte: legg dem flatt utendørs, helt utbrettet, til de er tørre og stive, eller legg dem i en tett metallbeholder full av vann, og lever dem så inn etter kommunens regler for avfall.

Barn og kjæledyr

Barn er fascinert av spikking, og det er herlig å dele det med dem. Men et barn bruker aldri en spikkekniv alene, aldri. Vil du la et eldre barn prøve, sitter du rett ved siden av, lar barnet bruke beskyttelsesutstyret, velger et svært mykt tre og begrenser arbeidet til snitt bort fra kroppen. Hold verktøyet utenfor rekkevidde for barn. Kjæledyr bør holdes utenfor rommet: en katt som plutselig hopper opp på bordet, er nok til at et blad glir.

Sjekklisten før hver økt

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 2 minutter · Når: i starten av hver økt

To minutters kontroll i starten er verdt mer enn ethvert plaster. Etter en uke gjør du det uten å tenke.

1. Lyset er sterkt og kommer forfra eller fra siden, uten skygger på hendene dine.
2. Bordet er ryddet: ingen kopper, telefon eller gjenstander i bladets bane.
3. Kniven skjærer papir rent; hvis ikke, drar du den over lærreimen eller steinen.
4. Hansken sitter på hånden som holder treet; tommelbeskytteren ligger innen rekkevidde.
5. Førstehjelpsskrinet er åpent, eller i det minste innen rekkevidde uten at du må reise deg.
6. Barn og kjæledyr er ute av rommet eller holdes på avstand av en annen voksen.
7. Du er uthvilt og har ingen hast. Er du sliten, urolig eller har drukket alkohol, blir det ingen spikking i dag.

Fest denne listen med teip i nærheten av arbeidsplassen din, i hvert fall den første måneden.

Hvis du skjærer deg: førstehjelp

Selv om du arbeider godt, kan et lite kutt før eller siden skje. Nesten alltid er det en overflatisk skramme. Å vite hva du skal gjøre, hjelper deg å holde roen.

Førstehjelp ved kutt i hånden

Tid: 10–15 minutter · Du trenger: sterile kompresser, rent vann, plaster, bandasje

De grunnleggende trinnene ved et kutt under spikking. De erstatter ikke medisinsk råd: er du i tvil, bør du alltid få det sjekket.

1. Legg straks fra deg kniven på et trygt sted, vekk fra bordkanten.
2. Trykk på såret med en steril kompress eller en ren klut, fast og jevnt. Ikke løft kompressen for å se etter: hold trykket i minst 10 minutter etter klokka.
3. Hold hånden hevet, over hjertehøyde, mens du trykker.
4. Hvis kompressen blir gjennomvåt, legger du en ny oppå uten å fjerne den første.
5. Når blødningen har stoppet, skyller du forsiktig under rent rennende vann, tørker lett og dekker med et plaster eller en kompress festet med bandasje.
6. Hvis en treflis eller spissen av et blad sitter fast i såret, må du ikke dra den ut: legg kompresser rundt og søk hjelp.
7. **Ring 113** (eller 112) hvis blodet pulserer ut eller ikke stopper etter 10 minutters trykk, hvis såret er dypt eller kantene forblir åpne, hvis du ikke kan bevege en finger

ordentlig eller den er nummen, eller hvis du føler deg svimmel.

8. Ved alle sår bør du sjekke at stivkrampevaksinen din er oppdatert. Husker du ikke når du tok siste oppfriskning, spør du fastlegen.

Etter et kutt spør du deg rolig hva som skjedde: sløvt blad, hånd på feil sted, hastverk, tretthet? Rett opp den årsaken før du begynner igjen, helst neste dag.

Denne boken beskriver en praktisk aktivitet for voksne. Den erstatter ikke et kurs med instruktør, eller anvisningene fra produsenten av verktøyet og verneutstyret ditt. Har du problemer med hender, håndledd eller syn, eller tar medisiner som hemmer blodets evne til å størkne, bør du snakke med legen din før du begynner.

Sliping og vedlikehold av verktøyet

Hvis jeg skulle sammenfatte spikking i én eneste regel, ville det vært denne: **hold kniven skarp**. Et skarpt blad går inn i treet med lite kraft, gir blanke flater og lar deg gjøre små, kontrollerte snitt. Et sløvt blad knuser fibrene i stedet for å skjære dem, tvinger deg til å presse og glir. Sliping er ikke en ekspertjobb: det er en ferdighet du kan lære på et par ettermiddager.

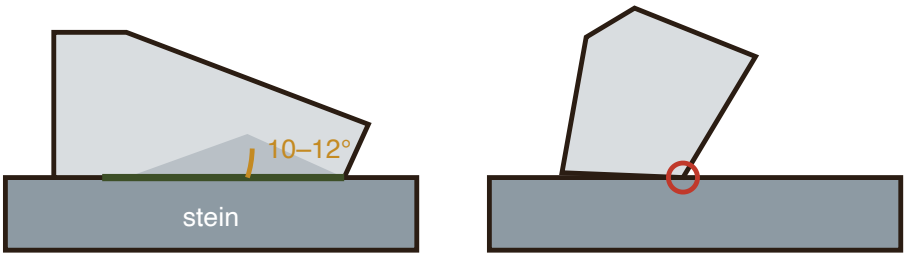
Hva som skjer når du sliper

Eggen på et blad er møtet mellom to svært tynne flater. Med bruk blir den rundet av og bøyd på mikroskopisk nivå. Å slipe betyr å fjerne en bitteliten mengde stål fra fasetten, på begge sider, til de to flatene møtes igjen i en ren linje. Mens du arbeider på den ene siden, dannes det en svært fin **grat** på den andre, en liten metallkrøll du kan kjenne med fingeren: det er tegnet på at du har nådd eggen.

Riktig vinkel

Spikkeknivene med flat fasett (skandinavisk sliping) har en stor fordel: vinkelen er allerede bestemt av selve fasetten. Du trenger ikke å gjette den. Du legger bare hele den flate fasetten

mot steinen, fra toppen av fasetten helt ned til eggen. Vinkelen per side er vanligvis rundt 10–12 grader, altså 20–24 grader til sammen: en svært lav helning, som gir en tynn, inntrengende egg, perfekt til myke treslag.

JA: fasetten helt flat
toppen av fasetten og eggen tar samtidig

NEI: bladet er løftet
eggen blir rundet av

Legg den flate fasetten mot steinen: bladet gir deg selv vinkelen.

Tips: Tusjtrikset. Farg hele fasetten med en permanent tusj, ta tre drag over steinen og se etter: er fargen borte jevnt, holder du riktig vinkel. Er den bare borte nær eggen, løfter du bladets bakkant for mye; er den bare borte øverst, holder du det for lavt.

Slipe kniven på steinen

Vanskelighetsgrad 2 · Tid: 15–20 minutter · Verktøy: dobbeltsidig stein (ca. korn 1000/6000), vann, klut, tusj · Når: når lærreimen ikke lenger er nok

Dette er den fulle slipingen, som gjøres når eggen er sliten, når kniven er ny eller når du har truffet noe hardt. Ved vanlig bruk én gang hver få uker.

1. Gjør steinen klar: er det en vannstein som skal ligge i vann, legger du den i vann i omtrent 10 minutter til det ikke lenger stiger opp bobler; er det en type du bare sprayer, fukter du overflaten. Legg den på en fuktig klut så den ikke sklir, med korn 1000-siden opp.
2. Farg fasetten med tusjen på begge sider.
3. Hold kniven i skaftet med den sterkeste hånden og legg to eller tre fingre fra den andre hånden på bladet, nær eggen men over ryggen, for å trykke jevnt.
4. Legg den flate fasetten mot steinen: du kjenner at den «setter seg» når toppen av fasetten og eggen tar samtidig.
5. Skyv bladet framover med eggen først, som om du ville barbere en tynn skive av steinen, og la det gli slik at hele eggens lengde, fra hæl til tupp, passerer over steinen. Dra tilbake uten å løfte bladet. Lett trykk: håndens vekt er nok.

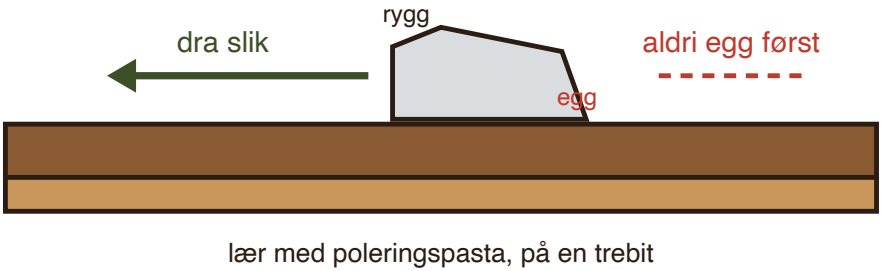
6. Ta 10 drag, og kontroller så fargen. Fortsett til tusjen er borte fra hele fasetten.
7. Se etter graten: på den andre siden av bladet drar du fingertuppen **på tvers** av eggen, fra ryggen mot eggen, aldri langs den. Kjenner du en liten ru krøll langs hele lengden, er du framme.
8. Snu bladet og gjenta på den andre siden, med samme antall drag, til du kjenner graten på den første siden.
9. Snu steinen til den fine siden (4000–6000). Ta 10 drag per side, så 5, så 3, så 1, vekselvis mellom sidene: graten blir stadig mindre.
10. Skyll og tørk bladet, og gå så videre til lærreimen (neste øvelse).
11. Test på papir og på endeveden av en lindeklosse: snittet skal være rent og blankt.

Vanlig feil: å vippe bladet under draget. Fasetten blir rundet, og kniven «biter» ikke lenger. Hvis det skjer, begynner du på nytt med tusjen og korn 1000, med langsomme drag og stødig blad.

Lærreimen: din beste venn

Lær med poleringspasta fjerner nesten ikke metall: det polerer og retter opp eggen. Du bruker den langt oftere enn steinen, hvert 20.–30. minutt med spikking eller så snart du kjenner at

kniven begynner å «dra». Med lærreimen er regelen den motsatte av steinen: **bladet beveger seg med ryggen først**, og eggen følger etter. Skyver du eggen framover, skjærer du i lær og ødelegger eggen.

På lærreimen beveger bladet seg med ryggen først: eggen følger etter, den skjærer ikke.

Pusse eggen på lærreimen

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 2–3 minutter · Verktøy: lærreim på trebit, fin poleringspasta · Når: hvert 20.–30. arbeidsminutt og etter steinen

Dette er bevegelsen du kommer til å gjøre oftest. Noen sekunder, og kniven skjærer som den gjorde i starten av økten.

1. Hvis læret er nytt, gnir du pastastangen over hele overflaten, som en fargestift, til den er jevnt farget. Etter det legger du på litt hver 8.–10. gang du bruker den.
2. Legg trebiten på bordet, med den ene enden mot kroppen din eller mot et anslag, så den ikke sklir.
3. Legg den flate fasetten mot læret, slik du gjorde på steinen.
4. Dra bladet mot deg med ryggen først, langs hele lengden av læret, slik at hele eggen, fra hæl til tupp, passerer over det.
5. På slutten av draget løfter du bladet, snur det og tar et drag på den andre siden, fortsatt med ryggen først.
6. Ta 15–20 drag per side, vekselvis. Svært lett trykk: gir læret etter under bladet, trykker du for hardt og runder av eggen.
7. Test på endeveden av en lindeklosse: blank overflate, ingen linjer.

> Etterlater bladet lyse streker i treet, er det et bittelite hakk i eggen: lærreimen er ikke nok, du trenger noen drag på den fine steinen.

Affilare richiede pazienza: angolo costante, movimenti lenti e controllati.
Foto: Didriks / Wikimedia Commons (CC BY 2.0)

Og stikkskjær og krokkniv?

Du trenger dem ikke til denne boken, men det er nyttig å vite at de slipes etter samme prinsipp: fasetten flatt mot, noen få drag, grat fjernet. På den buede innsiden bruker du en rund trepinne, eller en sammenrullet lærbit, med poleringspasta på; eller fint slipepapir viklet rundt en pinne. Vi kommer tilbake til dette i bok to.

Rengjøring og oppbevaring etter hver økt

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 5 minutter · Verktøy: tørr klut, noen dråper mineralolje eller verktøyolje, slire

Fem minutter på slutten av økten, og verktøyet varer i årevis. Blader av karbonstål ruster raskt hvis de blir stående fuktige.

1. Tørk av bladet med en tørr klut, alltid fra ryggen mot eggen og bort fra fingrene, aldri langs eggen.
2. Er det harpiks (furu), fjerner du restene med en klut lett fuktet med rødsprit, og tørker så.
3. Ha en dråpe olje på bladet og fordel den med kluten: den beskytter mot fuktighet.
4. Sett kniven tilbake i slira og slira på et tørt sted, utenfor barns rekkevidde.
5. La steinen lufttørke, vekk fra varmekilder, før du legger den bort. Dekk til lærreimen så den ikke samler støv.
6. Én gang i måneden gnir du litt olje inn i treskaftet også.

Hvis det dukker opp en rustfilm, fjerner du den med et rustviskelær eller svært fint slipepapir på bladets flate, aldri på eggen, og oljer det på nytt.

Når du bør slipe: en oppsummering

Tegn	Hva du gjør
Kniven begynner å «dra», du trenger mer kraft	15–20 drag på lærreimen
Treoverflaten er matt eller lodden	Lærreim; er ikke det nok, fin stein og så lærreim
Lyse streker i snittet	Lite hakk: fin stein, så lærreim
Blank flekk på eggen sett mot lyset	Korn 1000, fin stein, lærreim
Ny kniv, eller en som har falt i gulvet	Full kontroll: tusj, korn 1000, fin, lærreim

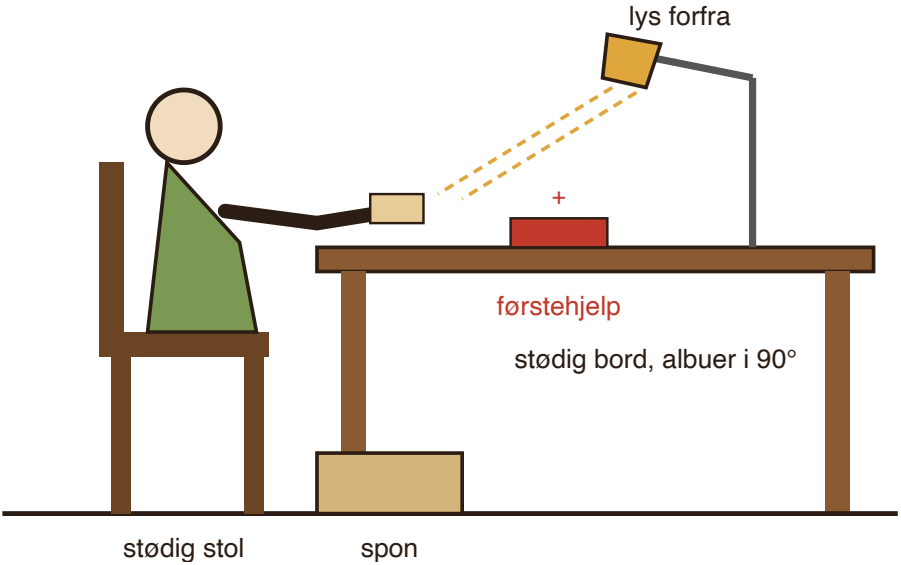
Arbeidsplassen din

For å spikke trenger du ikke verksted. Alt du trenger, er et hjørne av huset der du kan sitte komfortabelt, med godt lys og et stødig bord. Mange spikker på kjøkkenet, på terrassen om sommeren eller i garasjen. Det som betyr noe, er at stedet alltid er det samme, ryddig og innrettet for trygt arbeid.

Det grunnleggende

- **Et stødig bord**, som ikke vingler, i riktig høyde: sittende, med albuene bøyd i omtrent 90 grader, bør hendene dine havne like over flaten.
- **En solid stol** uten hjul, med rett rygg. Føttene hviler i gulvet.
- **Sterkt lys** som kommer forfra eller fra siden av hånden som holder arbeidsstykket, slik at skyggen fra knivhånden ikke faller på arbeidet. En justerbar skrivebordslampe med hvitt lys er perfekt; lys som stryker inn fra siden hjelper deg å se formene.
- **En matte eller et trebrett** på bordet: det beskytter flaten og gir deg noe å hvile arbeidsstykket mot ved stoppsnitt.
- **En lav kasse eller et brett** til å samle opp sponene, eller et gammelt laken spredt under stolen.

- **Et fast sted til kniven**: slira legges alltid på samme sted, vekk fra kanten, eller en trekloss med en spalte i.

En enkel arbeidsplass: stødig stol, stødig bord, lys forfra, førstehjelp innen rekkevidde.

En ryddig arbeidsflate

På bordet har du bare det du trenger til dagens arbeid: arbeidsstykket, kniven, lærreimen, en blyant, en linjal, prosjekttegningen. Alt annet holdes unna. Et rotete bord tvinger deg til å flytte på ting med kniven i hånden, og glass, telefoner og kopper havner i bladets bane.

Legg alltid ut verktøyet i samme rekkefølge: kniven til høyre (hvis du er høyrehendt), lærreimen rett bak, blyant og linjal til

venstre. Etter noen økter finner hånden dem av seg selv, uten at du må se.

Skjærebrettet med anslag

Et enkelt redskap du kan lage selv: et brett på 300 × 200 mm, minst 18 mm tykt, med en list på 20 × 20 mm skrudd fast langs den ene kanten på oversiden og en til langs motsatt kant på undersiden. Listen under hekter seg over bordkanten, listen oppå fungerer som anslag å hvile arbeidsstykket mot. Det lar deg gjøre stoppsnitt og snitt nedover mens arbeidsstykket holdes fast mot flaten, i stedet for i luften. Det er ikke til frie snitt, men det er svært nyttig til de første prøvene.

Støv og spon

Spikking med kniv lager spon, ikke støv. Spon kan feies opp for hånd eller med støvsuger, og hvis treet er ubehandlet, kan du bruke det til å tenne i peisen eller vedovnen, eller legge små mengder på kompostbingen. Støv oppstår bare når du bruker sandpapir: da gjelder regelen fra kapittel 5, støvmaske og et luftet rom, eller enda bedre, friluft.

Når du arbeider borte fra hjemmet

Om sommeren er det herlig å spikke ute, ved et hagebord eller på en benk. Reglene endres ikke: stødig underlag, ingen

arbeidsstykker som hviler på bena, førstehjelpsskrin i sekken. Arbeider du på hytta eller ute på tur, tar du alltid med slira og en rull tøyteip: den reparerer en slire, beskytter tommelen og holder et lite kutt lukket til du kan forbinde det ordentlig.

Sette opp arbeidsplassen for første gang

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 30 minutter · Du trenger: bord, stol, lampe, kasse til spon, førstehjelpsskrin, teip

En halv time til å gjøre stedet klart én gang for alle. Etter det begynner hver økt på et minutt.

1. Velg bordet: legg hendene på det og prøv å skyve det sideveis. Vingler det, legger du en kile under det korte beinet eller velger et annet bord.
2. Sett deg med kniven (i slira) i den ene hånden og arbeidsstykket i den andre, som om du arbeidet. Kontroller at albuene er bøyd i omtrent 90 grader; er bordet for høyt, hever du setet med en fast pute.
3. Plasser lampen foran deg eller på siden av hånden som holder arbeidsstykket, 40–50 cm fra arbeidet. Beveg knivhånden og kontroller at skyggen ikke faller på arbeidsstykket.
4. Bestem et fast sted til kniven og marker det med en bit teip på bordet.
5. Sett kassen til sponene under bordkanten, foran føttene dine, eller bre ut et laken.
6. Åpne førstehjelpsskrinet og sett det på bordet eller på en stol ved siden av deg. Kontroller at det inneholder sterile kompresser, plaster, bandasje og antiseptisk middel.

7. Fest sjekklisten fra kapittel 5 opp nær arbeidsplassen.
8. Gjør en «tørrkjøring»: med kniven i slira mimer du bevegelsene i snittene. Slår du borti lampen, bordkanten eller bena dine, justerer du stillingen.

Vanlig feil: å arbeide med lyset bak deg. Hodet og hendene kaster skygge akkurat der du skjærer, og du ender opp med å bringe ansiktet for nær arbeidsstykket.

Å lese fibrene

To personer med samme kniv og samme tre kan få motsatte resultater: den ene lager lange, blanke spon, den andre river ut flis og etterlater hull. Forskjellen er nesten alltid **snittets retning i forhold til fiberen**. Å lære å lese fiberen er den viktigste ferdigheten etter sliping, og du kan lære den på en times øving på en pinne.

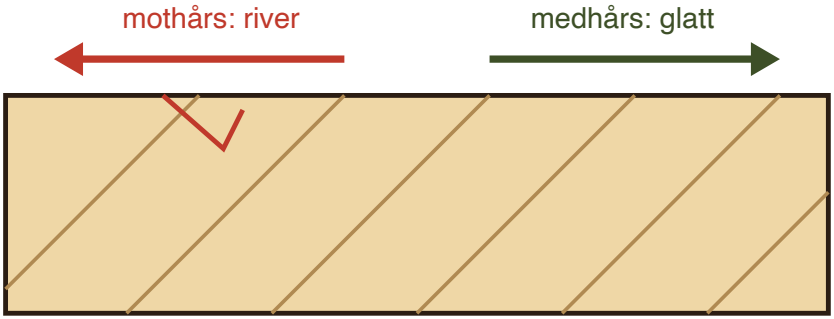
Tre er en bunt sugerør

Se for deg et stykke tre som en bunt med svært tynne sugerør som er limt sammen, alle liggende langs treets lengde. Skjærer du langs sugerørene, glidende over overflaten deres, skiller bladet dem lett: det er et snitt **langs fiberen**. Skjærer du på tvers, må du skjære gjennom hvert eneste sugerør: det er et snitt i **endeved**, som er vanskeligere, krever et svært skarpt blad og en skrå bevegelse, som når du skjærer brød.

Problemet oppstår når sugerørene ikke ligger helt parallelt med flaten du skjærer i. Det skjer alltid så snart arbeidsstykket ditt begynner å få kurver.

Medhårs og mothårs

Går bladet inn i treet og beveger seg mot stedet der fibrene «kommer ut» av overflaten, kutter det fibrene av og etterlater en glatt flate: du skjærer **medhårs**, altså med fiberen. Beveger bladet seg derimot mot stedet der fibrene «dykker» dypere ned i treet, glir eggen inn mellom den ene fiberen og den neste, løfter dem og river dem: da skjærer du **mothårs**, altså mot fiberen. Resultatet er en rift som går dypere enn du hadde tenkt, ofte umulig å rette opp på et nebb eller en nese.

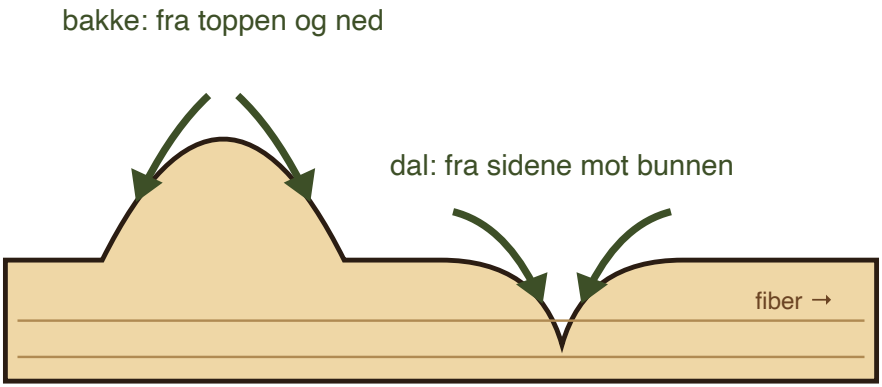
Linjene er fibrene, sett fra siden.
Skjær i den retningen fibrene «kommer ut» av overflaten.

Samme overflate, to retninger: den ene etterlater treet glatt, den andre river det opp.

Regelen om bakke og dal

Du trenger ikke å regne ut fibrenes vinkel hver gang. En enkel regel er nok, og den gjelder i nesten alle tilfeller der fiberen løper langs arbeidsstykkets lengde:

- **På en konveks form** (en bakketopp: hodet på en liten fugl, hatten på en sopp, spissen på en lue) skjærer du **fra det høyeste punktet og nedover**, på begge skråningene.
- **I en konkav form** (en dal: halsen på fuglen, stilken under hatten) skjærer du **fra begge sider mot bunnen** av dalen, og stopper der. Begynn aldri nede i bunnen og arbeid deg oppover.

Bakke: fra toppen og ned. Dal: fra begge sider mot bunnen.

Slik merker du at du skjærer mot fiberen

- Bladet har, i stedet for å gli, en tendens til å **dykke dypere** av seg selv.
- Du hører en annen, tørrere **knitring**, og sponet knekker i stedet for å krølle seg.
- Foran eggen ser du en liten **sprekk** som åpner seg før bladet.

I alle disse tilfellene **stopper du med en gang**, trekker bladet ut samme vei som det gikk inn og angriper fra den andre siden. Et spon som er revet halvveis, kan reddes; et som er revet helt, kan ikke.

> **Tips:** Når du begynner på et nytt arbeidsstykke, tegner du blyantpiler på overflaten i fiberens retning, slik du lærte i kapittel 3. De hjelper deg å huske hvilken vei du skal angripe hver kurve fra.

Tre fiberøvelser

Bruk en lindeliste på 200 × 25 × 25 mm. Arbeid alltid med hansken på hånden som holder treet og skjær bort fra kroppen, med skyvesnittet, som du får se mer fullstendig i kapittel 9 (foreløpig er et enkelt snitt bort fra deg, med små spon, nok).

Øvelse 1 – Finne den gode retningen

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 10 minutter · Tre: lind eller osp · Verktøy: kniv, hanske, blyant · Mål: 200 × 25 × 25 mm

Du lærer å kjenne forskjellen mellom med og mot fiberen med bladet, selv før du kan se den.

1. Velg en kant på lista. Begynn i midten og ta et tynt spon (omtrent 1 mm) langs kanten mot den ene enden, i 3–4 cm.
2. Ta nå det samme sponet, på samme kant, fra midten mot den andre enden.
3. Sammenlign de to flatene i strykende lys: den ene er glatt og blank, den andre sannsynligvis matt eller litt revet.
4. Marker den gode retningen for den kanten med en blyantpil på siden.
5. Gjenta på alle fire kantene. Ofte er den gode retningen den samme for alle, men ikke alltid: er fiberen litt vridd, endrer den seg fra den ene kanten til den andre.

Hvis begge retninger river, er ikke problemet fiberen: kniven trenger et drag over lærreimen, eller sponene dine er for tykke.

Øvelse 2 – Runde av en spiss (bakken)

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 15 minutter · Tre: lind · Verktøy: kniv, hanske, blyant · Mål: enden av samme liste

Du gjør den firkantede enden av lista om til en glatt kuppel, som hodet på en liten fugl eller hatten på en sopp.

1. Tegn et kryss på enden av lista for å finne midten. Rundt det tegner du en sirkel på omtrent 20 mm i tverrmål.
2. På hver lange side tegner du en linje 15 mm fra enden: det er stedet der kuppelen møter pinnen.
3. Fjern de fire kantene mellom de to linjene med skyvesnitt, fra sirkelen på enden og mot linjen på 15 mm. Du får en åttekant.
4. Fjern de åtte nye kantene på samme måte, alltid fra toppen og nedover: dette er bakken, og du skjærer medhårs.
5. Fortsett med stadig tynnere spon til kuppelen er rund og glatt. Snu arbeidsstykket ofte og se på det mot lyset.
6. På selve toppen, på enden, bruker du tynne, skrå snitt og snur arbeidsstykket mellom hvert snitt.

Vanlig feil: å prøve å skjære nedenfra og opp mot toppen. Veden i kuppelen river seg nær spissen. Husk: alltid fra toppen og ned.

Øvelse 3 – Skjære et spor (dalen)

Vanskelighetsgrad 2 · Tid: 20 minutter · Tre: lind · Verktøy: kniv, hanske, blyant · Mål: midt på lista, spor 20 mm bredt og 6 mm dypt

Du skjærer en fordypning hele veien rundt lista, som halsen på en liten fugl eller stedet der soppstilken går inn under hatten.

1. Midt på lista tegner du to linjer hele veien rundt, 20 mm fra hverandre. Halvveis mellom dem tegner du en tredje linje: det er bunnen av dalen.
2. Begynn ved den venstre linjen og gjør et skrånende snitt som går ned mot midtlinjen, høyst 2 mm dypt. Stopp på midtlinjen.
3. Begynn nå ved den høyre linjen og gå ned mot midtlinjen: sponet løsner av seg selv der de to snittene møtes.
4. Snu lista en kvart omdreining og gjenta på de andre sidene. Fortsett slik, rundt og rundt, og gjør sporet 1–2 mm dypere om gangen, til det er omtrent 6 mm dypt.
5. Finpuss sporet med svært tynne spon, alltid fra sidene mot bunnen, til kurven er jevn.

Vanlig feil: å gå forbi bunnen av dalen og komme opp igjen på den andre siden med samme snitt. Når bladet går opp igjen, går det mot fiberen og river den motsatte kanten. Stopp alltid i midten.

Trefibre sett på nært hold: hver kurve på arbeidsstykket ditt skjærer dem i en ny vinkel.

Foto: Pezibear / Pixabay

De grunnleggende snittene

Alt du kommer til å spikke i denne boken, og i de fleste av de neste, springer ut av seks snitt. Seks enkle bevegelser som, kombinert, former en liten fugl like godt som en bjørn. I dette kapitlet lærer du dem ett om gangen, hver med en øvelse på en lindepinne. Dette er ikke arbeider du skal beholde: de er skalaene dine, slik musikere øver.

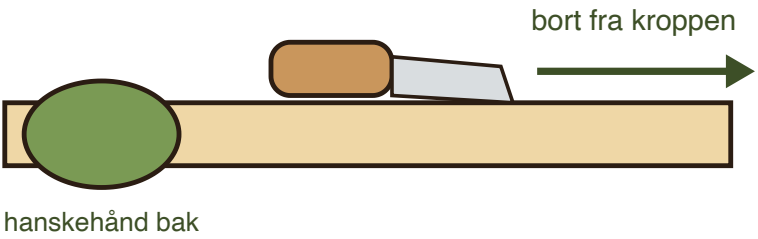
Til alle øvelsene trenger du en liste av lind (eller osp) på **200 × 25 × 25 mm**, den skarpe kniven, den kuttbeskyttende hansken på hånden som holder arbeidsstykket og tommelbeskytteren på knivhånden. Dra kniven over lærreimen før du begynner og hvert 20. minutt.

Snitt	Retning	Hva det brukes til
1. Skyvesnitt	Bort fra kroppen	Fjerne mye tre raskt, grovskjære
2. Tommelgrep	Bort fra kroppen, kort	Presise, kontrollerte snitt, finpuss
3. Trekksnitt	Mot den beskyttede tommelen	Runde av, finpusse små kurver
4. Stoppsnitt	Rett inn i treet	Lage en ren grense: hattekant, hals
5. V-snitt	To skrå snitt	Linjer, riller, fjær, skjegg, skille deler fra hverandre
6. Grovtilskjæring	Kombinert, i trinn	Få klossen til sin grove form

Sikkerhet: I hver øvelse, før du begynner et snitt, ser du på hvor bladet ville ende hvis treet plutselig ga etter. Er hånden eller låret ditt der, endrer du grep.

1. Skyvesnittet

Dette er det mest instinktive snittet: du griper skaftet i neven, med eggen vendt bort fra deg, og skyver bladet langs treet, bort fra kroppen. Arbeidsstykket holder du med den andre hånden foran deg, over bordet, med fingrene **bak** bladet, aldri foran det. Det er kraftig, så det er snittet for å fjerne mye tre; men nettopp fordi det er kraftig, bør det brukes med moderate spon og med god avstand til alt.

Skyvesnitt: hånden som holder arbeidsstykket blir alltid stående bak eggen.

Øvelse 1 – Fase kantene

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 15 minutter · Tre: lind · Verktøy: kniv, hanske · Mål: liste 200 × 25 × 25 mm

Du gjør den firkantede lista om til en regelmessig åttekant med lange, jevne spon. Du lærer å kontrollere sponets tykkelse og lengde.

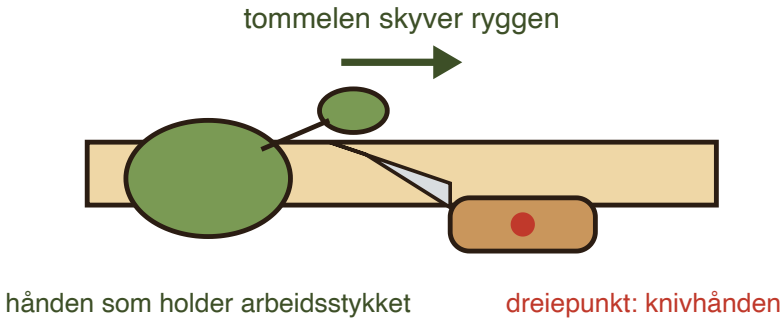
1. På hver side tegner du to linjer parallelt med kantene, 7 mm inn fra hver kant: fasen skal nå helt til disse linjene.
2. Hold lista i den ene enden med hanskehånden, med den andre enden pekende bort fra deg, hvilende mot bordplaten eller holdt over den.
3. Sett bladet mot kanten midt på lista, vippet i omtrent 20 grader mot overflaten, og skyv framover mot den frie enden. Et spon på 4–5 cm i lengde og omtrent 1 mm i tykkelse.
4. Gjenta langs samme kant til du kommer til de to linjene. Gå så videre til neste kant.
5. Snu lista og arbeid den andre halvdelen, alltid med den delen som skal skjæres, pekende bort fra deg.
6. Til slutt kontrollerer du: de åtte flatene bør alle være omtrent like brede.

Vanlig feil: å gå inn i for bratt vinkel. Bladet graver seg ned, sponet blir tykt og du må tvinge det. Senk skaftet til bladet «skøyter» like

under overflaten.

2. Tommelgrepet

Dette er det viktigste snittet for presisjon. Knivhånden holder skaftet med eggen vendt bort fra deg; **tommelen på den andre hånden**, den som holder arbeidsstykket, hviler på bladets rygg og skyver den. Bladet beveger seg svært lite, 1–2 cm, ledet av den tommelen som av en vektstang: knivhånden fungerer som dreiepunkt. Resultatet er små spon og utmerket kontroll, helt uten kraft.

Tommelen som skyver ryggen, gjør hele jobben: bladet beveger seg litt, og presist.

Øvelse 2 – Skjellene

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 15 minutter · Tre: lind · Verktøy: kniv, hanske · Mål: én side av åttekantlista fra øvelse 1

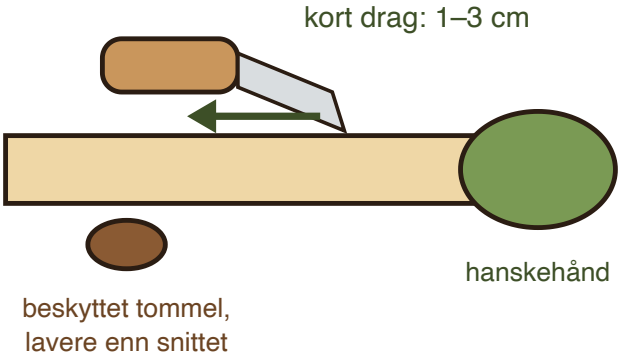
Du dekker én side av lista med små, regelmessige skjell, som takstein. Du lærer å kontrollere et kort, presist snitt.

1. Hold lista med hanskehånden, med siden som skal bearbeides vendt opp og enden pekende bort fra deg.
2. Ta kniven i neven, med eggen vendt bort fra deg og bladet hvilende mot siden 15 mm fra enden.
3. Legg tommelen på hanskehånden mot bladets rygg, nær skaftet.
4. Skyv med den tommelen: bladet går omtrent 10 mm framover og løfter et tynt skjell. Stopp før skjellet løsner helt, eller la det løsne hvis du foretrekker det.
5. Gå 8 mm tilbake og lag neste skjell ved siden av det første. Fullfør en rad med 5–6 skjell.
6. Lag en andre rad som overlapper den første med halvparten, som takstein.

Vanlig feil: å skyve med knivhånden i stedet for med tommelen. Snittet blir langt og ukontrollert. Knivhånden skal bare holde vinkelen og fungere som dreiepunkt.

3. Trekksnittet

Dette er bevegelsen til den som skreller en potet: du holder arbeidsstykket i hanskehånden, bladet med eggen vendt **mot deg**, og lukker knivhånden som om du knyttet neven, slik at bladet kommer mot tommelen din. Tommelen på knivhånden hviler på arbeidsstykket, lavere og til siden for der snittet ender, og er alltid beskyttet av en tommelbeskytter eller av teip. Bevegelsen kommer fra fingrene, ikke fra armen: kort, langsom, kontrollert.

Trekksnitt: kort og langsomt, med den beskyttede tommelen utenfor bladets bane.

Øvelse 3 – Runde av åttekanten

Vanskelighetsgrad 2 · Tid: 20 minutter · Tre: lind · Verktøy: kniv, hanske, tommelbeskytter · Mål: 5 cm av den ene enden av åttekantlista

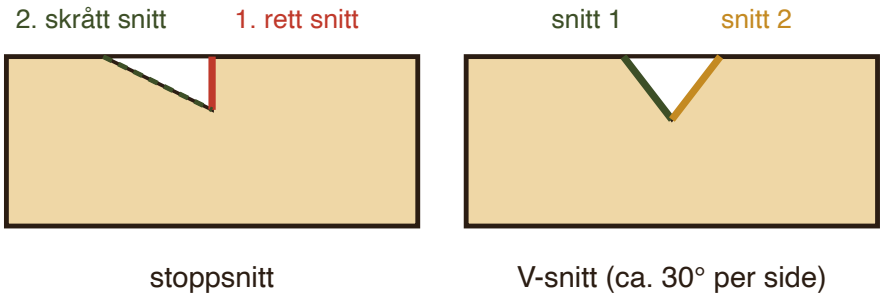
Med mange små trekksnitt gjør du åttekanten om til en glatt sylinder. Dette er bevegelsen du kommer til å bruke for å runde av kropper, hoder og hatter.

1. Ta tommelbeskytteren på tommelen til knivhånden.
2. Hold lista oppreist, eller på skrå mot deg, med hanskehånden, med den delen som skal bearbeides øverst.
3. Sett bladet mot en av kantene på åttekanten, 3 cm under toppen, med eggen mot deg.
4. Legg tommelen på knivhånden mot treet 2–3 cm lavere og til siden for der snittet kommer til å ende.
5. Lukk fingrene på knivhånden: bladet tar et tynt spon på 1–2 cm og stopper før det når tommelen.
6. Snu lista en åttedels omdreining og gjenta på neste kant. Ta to eller tre hele runder, til kantene forsvinner.

Vanlig feil: å holde tommelen akkurat under enden av snittet. Gir treet etter, ender bladet der. Tommelen skal stå lavere *og* til siden, utenfor banen.

4. Stoppsnittet

Dette brukes til å lage en ren grense, et «trinn». Det gjøres i to etapper: først risser du en rett linje i treet med bladet vinkelrett på overflaten (selve stoppsnittet); deretter fjerner du, med et andre, skrått snitt, veden som løper opp mot den linjen. Sponet stopper der og letter rent. Det er snittet til kanten på nissens lue, halsen på den lille fuglen og stedet der soppstilken møter hatten.

Stoppsnittet lager et trinn; V-snittet en rille. Sett i tverrsnitt.

Øvelse 4 – Ringene

Vanskelighetsgrad 2 · Tid: 20 minutter · Tre: lind · Verktøy: kniv, hanske, blyant · Mål: den sylindriske delen av lista, trinn på 2–3 mm dybde

Du lager tre trinn hele veien rundt lista, som ringene på en spaserstokk. Du lærer å lage rene grenser som ikke smuldrer.

1. På den delen du rundet av i øvelse 3, tegner du tre linjer hele veien rundt, 15 mm fra hverandre.
2. Legg lista på bordet, oppå et brett eller skjærebrettet med anslag, og hold den med hanskehånden et godt stykke unna linjen.
3. På den første linjen setter du den delen av eggen som er nærmest skaftet mot treet og trykker bladet rett inn, med en lett vippebevegelse, 1,5–2 mm dypt. Snu lista og fortsett til linjen er risset hele veien rundt.
4. Ta arbeidsstykket i hånden. Fra 10 mm over linjen gjør du et skrått skyvesnitt eller tommelgrep ned mot den rissede linjen: sponet stopper mot snittet og letter.
5. Snu lista og gjenta hele veien rundt. Gjør så den rissede linjen enda en millimeter dypere og gjenta det skrå snittet: trinnet blir 2–3 mm dypt.
6. Gjør det samme på de to andre linjene.

Vanlig feil: å skjære for dypt i første omgang. Bladet setter seg fast, du må tvinge det ut og treet kløyver seg langs fiberen. To snitt på 1,5

> mm er bedre enn ett på 3 mm.

5. V-snittet

To skrå snitt som møtes i bunnen lager en V-formet rille. Med kniven går det slik: det første snittet vinklet i omtrent 30 grader på den ene siden av linjen, det andre vinklet på den andre siden og når ned til bunnen av det første. Det trekantede sponet løsner helt. Det er snittet for fjær, skjegg, hår, fingre og linjene som skiller delene av en figur.

Øvelse 5 – Linjer og et lite kryss

Vanskelighetsgrad 2 · Tid: 20 minutter · Tre: lind · Verktøy: kniv (tuppen), hanske, blyant · Mål: en flat side av lista, riller på 2 mm dybde

Du tegner tre parallelle linjer og et kryss med kniven. Du lærer å kontrollere bladets tupp og en jevn rilledybde.

1. På en flat side som er til overs fra åttekanten (eller på en ny liste) markerer du tre parallelle linjer på 40 mm, med 6 mm mellomrom, langs fiberen.
2. Hold kniven som en blyant, nær bladet, med tuppen pekende ned og arbeidsstykket hvilende på bordet med hanskehånden et godt stykke unna linjen.
3. Vipp bladet omtrent 30 grader til høyre for loddrett og gå langs den første linjen, ved å dra tuppen langs den, 2 mm dypt, alltid i retning bort fra hånden som holder arbeidsstykket.
4. Snu arbeidsstykket en halv omdreining og gå langs samme linje med bladet vippet den andre veien: de to snittene møtes i bunnen og det trekantede sponet løsner.
5. Gjør de to andre linjene. Marker så et kryss på 20 × 20 mm: linjen langs fiberen er lett, den på tvers krever et svært skarpt blad og flere lette drag.
6. Kontroller i strykende lys: rillene bør ha skarpe kanter og en ren bunn.

> Vanlig feil: det andre snittet når ikke ned til bunnen av det første, og sponet river. Gå forsiktig over det med tuppen langs bunnen til det løsner av seg selv, uten å bryte det løs.

6. Grovtilskjæring

Grovtilskjæring er ikke ett enkelt snitt, men en arbeidsmåte: det er trinnet der du bringer den firkantede klossen til sin grove form og fjerner overflødig tre. Du kombinerer stoppsnitt og skyvesnitt, i trinn: du risser der formen skal trekke seg inn, fjerner veden fram til den rissede linjen, risser på nytt, fjerner mer. Har du en sag, kan du gjøre noen sagsnitt vinkelrett på omrisset, 5–8 mm fra hverandre og stoppende 1–2 mm før linjen: da spretter de små bitene mellom snittene ut med et skyvesnitt.

Øvelse 6 – Fra firkant til bredt trinn

Vanskelighetsgrad 2 · Tid: 25 minutter · Tre: lind · Verktøy: kniv, hanske, blyant; sag valgfritt · Mål: ny liste 200 × 25 × 25 mm, fjern 8 mm over en lengde på 40 mm

Du senker den ene siden av lista med 8 mm over en strekning på 40 mm, med flat bunn og skarpe vegger. Du lærer å fjerne mye tre på en ryddig måte.

1. På den ene siden tegner du et rektangel på 40 mm i lengde (langs fiberen) og like bredt som lista. På de to sidene markerer du dybden: en linje 8 mm fra oversiden.
2. Riss de to korte linjene i rektanglet med et stoppsnitt, 2 mm dypt.
3. Med skrå skyvesnitt, fra midten av rektanglet, fjerner du veden mot de to rissede linjene. Arbeid i lag på 1–2 mm.
4. Gjør de rissede linjene 2 mm dypere og gjenta. Fortsett til du når linjen på 8 mm på sidene.
5. (Med sag) Alternativt spenner du lista fast, sager snitt med 6 mm mellomrom ned til 1 mm over dybdelinjen og fjerner så de små bitene med kniven.
6. Jevn ut bunnen med tynne tommelgrep, langs fiberen, og finpuss veggene med et siste stoppsnitt.

Vanlig feil: å prøve å fjerne alt i tre drag. Store spon kløyver forbi den rissede linjen og ødelegger veggen. Tynne lag: flere drag, mindre kraft, bedre resultat.

Øvelse 7 – Seks-snitt-pinnen

Vanskelighetsgrad 2 · Tid: 60 minutter (kan deles over to økter) · Tre: lind · Verktøy: kniv, hanske, tommelbeskytter, blyant · Mål: ny liste 200 × 25 × 25 mm

Alle snittene sammen på ett enkelt stykke: det er din personlige prøveplate. Behold den og sammenlign den med det du lager om en måned.

1. Del lista inn i seks soner med blyantlinjer for hver 25 mm, og la 25 mm være fri i hver ende.
2. Sone 1: fase kantene med skyvesnitt (åttekant).
3. Sone 2: lag en rad med skjell med tommelgrepet.
4. Sone 3: rund av med trekksnitt til du har en sylinder.
5. Sone 4: lag en ring på 2 mm dybde med stoppsnittet.
6. Sone 5: skjær tre parallelle V-riller.
7. Sone 6: senk den ene siden med 5 mm ved trinnvis grovtilskjæring.
8. Rund av de to endene til kupler etter bakkeregelen (kapittel 8) og skriv datoen med blyant.

Hvis en sone ble dårlig, gjør du den om på en annen liste. Når alle seks blir rene, er du klar for den lille fuglen.

Lange, krøllede spon: tegnet på at blad, fiber og vinkel er riktige.

Foto: LUM3N / Pixabay

De vanligste nybegynnerfeilene

Alle gjør feil, og de første er nesten alltid de samme. Den gode nyheten er at hver av dem har en presis årsak og en enkel løsning. Dette kapitlet er førstehjelpsstasjonen din: ha det for hånden under prosjektene og kom tilbake hit hver gang noe går galt.

Feil med verktøyet

1. Å arbeide med sløvt blad

Slik merker du det: du må presse hardt, overflaten er matt og «lodden», sponene smuldrer, hånden blir fort sliten. **Løsningen:** puss på lærreimen hvert 20.–30. minutt; er ikke det nok, fin stein og så lærreim (kapittel 6). Husk: det er den første feilen og årsaken til nesten alle de andre.

2. Å kjøpe for mange verktøy

Slik merker du det: du bytter stadig verktøy, ingen av dem skjærer godt, du vet ikke hvilket du skal bruke. **Løsningen:** én kniv er alt denne boken trenger. Lær å få den til å gjøre alt før du legger til noe mer.

Feil med treet

3. Tre som er for hardt eller fullt av kvister

Slik merker du det: bladet hopper, treet splintrer, hendene gjør vondt etter ti minutter. **Løsningen:** gå tilbake til lind, velg lyse klosser uten kvister og med rett fiber (kapittel 3).

4. Fiber som går feil vei

Slik merker du det: nebbet, nesen eller spissen på hatten brekker av ved den minste berøring. **Løsningen:** før du tegner omrisset, sjekker du fiberpilen: tynne, utstikkende deler må gå *langs* fiberen, aldri på tvers av den.

Feil med teknikken

5. Å skjære mot fiberen

Slik merker du det: bladet dykker inn av seg selv, treet river dypere enn du hadde tenkt. **Løsningen:** stopp, trekk deg ut og angrip fra den andre siden. Bakke fra toppen og ned, dal fra sidene mot bunnen (kapittel 8).

6. For store spon

Slik merker du det: du må tvinge det, treet kløyver seg forbi linjen, du mister kontrollen. **Løsningen:** spon på 1 mm eller mindre. Flere lette drag går raskere enn ett feil.

7. Å arbeide bare på den ene siden

Slik merker du det: arbeidsstykket er skjevt sett forfra; den ene siden er flat, den andre rund. **Løsningen:** snu arbeidsstykket ofte, for hver 4.–5. snitt. Tegn midtlinjen med blyant på nytt, og se på arbeidsstykket fra alle fire kanter.

8. Å viske ut referanselinjene

Slik merker du det: halvveis vet du ikke lenger hvor midten, øynene eller hattekanten er. **Løsningen:** tegn linjene på nytt hver gang et snitt fjerner dem. Blyanten er like mye et spikkeverktøy som kniven.

9. Å ta bort for mye tre for tidlig

Slik merker du det: en detalj ble for tynn, hodet er lite i forhold til kroppen, det er ikke noe tre igjen å rette opp med. **Løsningen:** ved grovtilskjæring lar du alltid 2 mm margin ligge utenfor linjen. Finpuss først når helhetsformen er riktig fra alle sider. Tre du har tatt bort, kan ikke settes tilbake.

10. Å haste med detaljene

Slik merker du det: øynene er allerede ferdige, men kroppen er fortsatt firkantet; så, når du runder den av, ødelegger du øynene. **Løsningen:** arbeid fra stort til smått: helhetsform, så volumer, så flater, så detaljer. Alltid i den rekkefølgen.

Feil med sikkerhet og vaner

11. Arbeidsstykket hvilende på låret

Slik merker du det: du oppdager at du presser hardt med arbeidsstykket holdt mot låret eller kneet. **Løsningen:** stopp. Ta hendene tilbake over bordet. Krever snittet mye kraft, er ikke bladet skarpt eller sponet for stort.

12. For lange økter

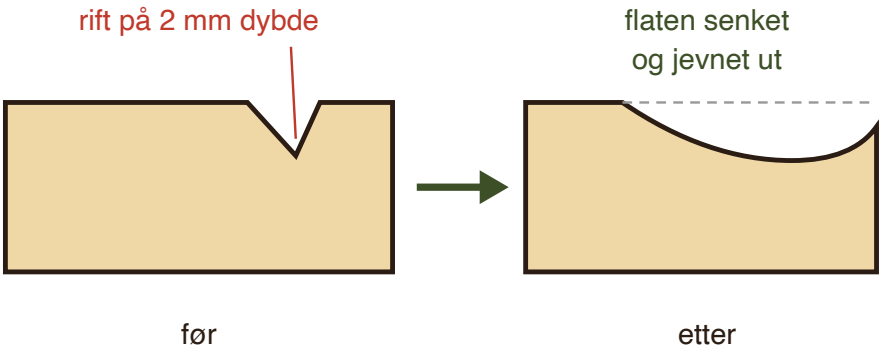
Slik merker du det: etter en time er snittene mindre presise, grepet slakner, fingrene eller håndleddet verker. **Løsningen:** økter på 30–45 minutter, en pause hvert 20.–30. minutt, noen tøyninger for hendene. Neste gang tar du opp igjen med uthvilte øyne og hender.

13. Å sammenligne seg med mesternes bilder

Slik merker du det: du føler deg motløs fordi nissen din ikke ligner på dem du ser andre steder. **Løsningen:** sammenlign deg bare med ditt eget forrige arbeid. Behold de første arbeidene dine, med dato: om en måned ser du forskjellen.

Slik retter du opp skader

Ikke alle feil er endelige. En liten rift, en detalj som har brukket av eller en skjev side kan ofte reddes.

En rift får du til å forsvinne ved å senke hele området rundt den forsiktig, ikke ved å grave ut bare hullet.

Rette opp en rift

Vanskelighetsgrad 2 · Tid: 10–20 minutter · Verktøy: nypusset kniv, blyant · Når: etter et snitt mot fiberen

En rift kan ikke lukkes: du får den til å forsvinne ved å senke flaten rundt den ned til bunnen av den, slik at formen forblir harmonisk.

1. Stopp og se på hvor riften begynner og hvilken vei den løper: den forteller deg fiberretningen på det stedet. Marker den med en pil.
2. Vurder dybden: er den under 1 mm, er to eller tre lette drag med fiberen nok.
3. Er den dypere, tegner du et videre område rundt riften, minst tre ganger så langt som riften.
4. Senk hele det området med tynne spon, alltid i den gode retningen, til du når bunnen av riften.
5. Jevn kantene på området ut mot resten av overflaten slik at ingen forsenkning synes.
6. Sitter riften på en tynn detalj (nebb, nese) og en senking ville ødelagt den, kan du vurdere å endre formen litt: et kortere nebb, en rundere nese.

Mange «signaturdetaljer» hos erfarne spikkere ble født akkurat slik: av en rift som ble gjort om til et valg.

Lime på igjen en del som har brukket av

Vanskelighetsgrad 1 · Tid: 10 minutter pluss 24 timers tørking · Du trenger: trelim (PVA), tannpirker, gummistrikk eller malertape

Når et nebb, en spiss eller en fot brekker av i et rent brudd, kan du ofte sette den tilbake på plass slik at den nesten ikke synes.

1. Ta opp den lille biten med en gang, før den forsvinner blant sponene. Ikke ta på bruddflatene.
2. Prøv å passe den tørr: passer den perfekt, kan du lime. Mangler det splinter, er det bedre å forme den om til noe mindre.
3. Med en tannpirker stryker du en tynn film trelim på bare én av de to flatene.
4. Trykk delene sammen og hold i ett minutt. Tørk straks av lim som presses ut, med en tannpirker og en lett fuktet klut.
5. Hold den på plass med et gummistrikk eller en omgang malertape, uten å klemme for hardt.
6. Vent 24 timer før du arbeider videre. Fullfør så med svært lette snitt, med fiberen og aldri ved å bryte mot limfugen.

Tørr trelim er hardere enn lind og sløver eggen: må du skjære langs limlinjen, pusser du kniven på lærreimen rett etterpå.

Tips: Før en feildagbok. Etter hver økt skriver du én linje: hva som gikk galt og hvorfor. Etter ti linjer legger du merke til at feilene alltid er to eller tre, og du vet nøyaktig hva du skal arbeide med.

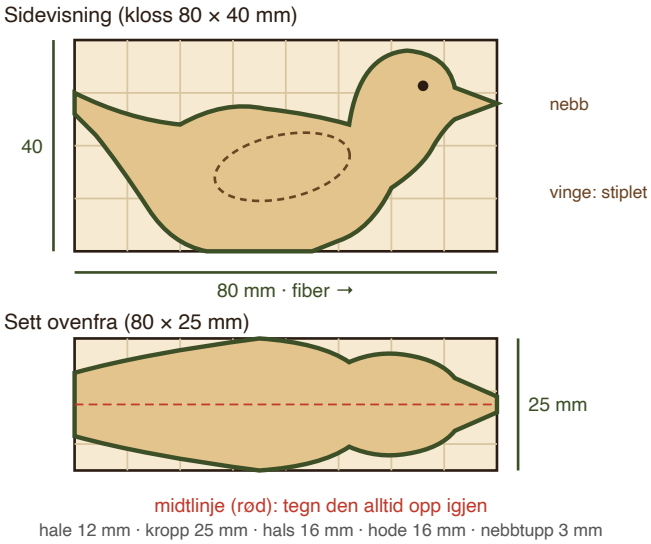
Prosjekt 1: Liten fugl

Den lille fuglen er det første prosjektet for nesten alle som spikker, og det er ingen tilfeldighet. Den er liten, den har myke former og den tilgir mange feil: blir den litt rundere eller litt slankere enn planlagt, er den fortsatt en liten fugl. Samtidig får den deg til å bruke alle snittene fra kapittel 9: grovtilskjæring for å fjerne overflødig tre, skyvesnitt og tommelgrep for å runde av, trekksnittet til små kurver, stoppsnittet til hals og vinger, V-snittet til detaljene.

Før du begynner, leser du regelen om bakke og dal én gang til (kapittel 8): fuglen består av bakker (rygg, hode, bryst) og to daler (halsen og der halen møter kroppen).

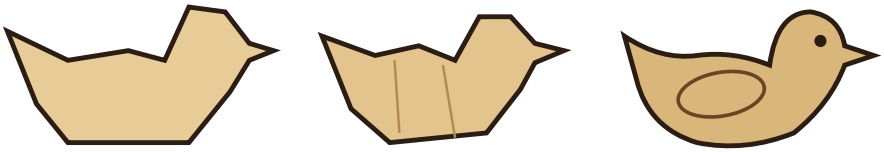
Malen

Tegningen under viser fuglen fra siden og ovenfra, inne i klossen. Rutene i rutenettet er **10 mm**: for å overføre den til treet i riktig størrelse tegner du det samme rutenettet på klossen og kopierer omrisset rute for rute. Det er den enkleste metoden, og den fungerer for alle tegninger.

Malen til den lille fuglen. Hver rute i rutenettet tilsvarer 10 × 10 mm på treet.

Trinnene i korte trekk

1. saget omriss 2. grovtilskåret i fasetter 3. avrundet og ferdig

Fra saget omriss til avrundet form: alltid fra stort til smått.

Liten fugl

Vanskelighetsgrad 1 av 5 · Tid: 2–3 timer (2 økter) · Tre: lind (or som alternativ) · Verktøy: kniv, hanske, tommelbeskytter, blyant, linjal; sag og tvinge valgfritt · Klossens mål: 80 × 40 × 25 mm (fiber langs de 80 mm)

En rund, rolig liten fugl, med nebbet pekende framover, halen svakt hevet og en flat mage slik at den kan stå av seg selv. 8 cm lang, den får plass i håndflaten.

MATERIALER

- 1 lindeklosse på 80 × 40 × 25 mm, uten kvister og med rett fiber langs lengden (det lønner seg å ha 2).
- Skarp spikkekniv og lærreim.
- Kuttbeskyttende hanske og tommelbeskytter.
- Myk blyant, linjal, viskelær.
- Valgfritt: baufil eller liten håndsag og en skrutvinge.
- Til finishen: treolje eller kokt linolje, en bomullsklut, engangshansker.

TRINN FOR TRINN

1. **Kontroller klossen** som i kapittel 3. Marker fiberretningen med en pil: den skal gå fra halen til nebbet.
2. **Tegn rutenettet**: på en stor side (80 × 40 mm) tegner du linjer for hver 10 mm, vannrett og loddrett. Gjør det samme på oversiden (80 × 25 mm).

3. **Kopier sideomrisset** rute for rute. Nebbet skal være 28 mm opp fra bunnen, toppen av hodet 2 mm fra øvre kant, og magen flat i omtrent 20 mm midt på undersiden. Gå over omrisset med en tydelig linje.
4. **Fjern veden utenfor omrisset.** Med sag: spenn klossen fast og gjør rette snitt som løper tangent til omrisset (foran hodet, over ryggen, under halen), alltid 1–2 mm utenfor linjen; veden som blir igjen mellom snittene og linjen, fjerner du så med kniven. Uten sag: bruk den trinnvise grovtilskjæringen fra kapittel 9, med stoppsnitt der omrisset trekker seg inn (halsen, der halen møter kroppen) og spon fra skyvesnitt. Det tar omtrent en halv time lenger.
5. **Tegn opp visningen ovenfra** på baksiden av det sagde stykket: først midtlinjen fra hale til nebb (på den buede ryggen bruker du en papirstripe brettet på langs, lagt ned som en bøyelig linjal), så omrisset.
   Omtrentlige bredder: hale 12 mm, kropp 25 mm på det bredeste (omtrent 35 mm fra haletuppen), hals 16 mm, hode 16 mm, nebbtupp 3 mm.
6. **Grovskjær sidene**: fjern veden på sidene av hodet og halen ned til omrisset sett ovenfra, med skyvesnitt og tommelgrep. La det være 1–2 mm margin. Nå har du en «kantete» fugl.

7. **Rund av kroppen**: fase alle de lange kantene på kroppen med skyvesnitt, og fjern så de nye kantene, som i øvelsen med åttekanten. På ryggen skjærer du fra midtlinjen (det høyeste punktet) mot sidene; på brystet og magen fra det bredeste punktet og nedover.
8. **Lag halsen**: riss et lett stoppsnitt, 1–2 mm dypt, rundt halsen, på linjen mellom hode og kropp. Deretter arbeider du med snitt fra hodesiden og fra kroppssiden ned mot den rissede linjen: det er en dal. Sett ovenfra bør halsen ende opp omtrent 14 mm bred.
9. **Rund av hodet**: det er en liten kuppel. Skjær fra toppen av hodet mot halsen og mot nebbet med korte trekksnitt og beskyttet tommel. Se ofte på hodet ovenfra og forfra: det må være symmetrisk om midtlinjen.
10. **Form nebbet** til sist, fordi det er den skjøreste delen. La det være 5 mm tykt fram til nå. Tynn det så ut med svært lette tommelgrep, fra hodet mot tuppen, til det er 8 mm langt, omtrent 5 mm høyt og 4 mm bredt ved roten, avsmalnende mot tuppen. Gjør tuppen litt butt: et nebb som er for spiss, brekker.
11. **Tynn ut halen** til 4–5 mm tykkelse i enden, med snitt fra kroppen mot tuppen. Hvis treet river, snur du retningen. Rund endekanten lett av.

12. **Tegn vingene** på begge sider: en avlang dråpe på omtrent 26 × 12 mm, med den brede delen mot hodet og spissen mot halen. Kontroller at de sitter i samme høyde på begge sider.
13. **Skjær omrisset av vingene** med et stoppsnitt på 1 mm dybde langs linjen, og senk så kroppen med 1 mm rett utenfor omrisset, med skrå snitt som løper opp mot den rissede linjen. Vingen ser da ut som om den hviler på kroppen. Valgfritt: tre eller fire små V-snitt på vingetuppen for å antyde fjær.
14. **Øynene**: marker to punkter med blyant i samme høyde, omtrent 14 mm fra nebbtuppen. På hvert av dem lager du et lite kjegleformet hull ved å vri tuppen av kniven forsiktig, aldri bryte, 1 mm dypt, eller en liten trekant med tre tuppsnitt. Kontroller forfra at de er symmetriske før du skjærer det andre.
15. **Kontroller bunnen**: sett fuglen på bordet. Vingler den, flater du ut magen med to eller tre lange, lette snitt til den står av seg selv.
16. **Sluttkontroll**: snu fuglen rundt i strykende lys. Finpuss ujevne flater med svært tynne spon. Fjern eventuelle gjenværende blyantstreker med et viskelær eller med en siste tynn film av treet.

Sikkerhet: Hodet og nebbet arbeides med korte trekksnitt eller tommelgrep: det er der fingrene dine er nærmest bladet. Bruk alltid tommelbeskytteren og hansken, og dra kniven over lærreimen før du tar nebbet.

FEIL DU BØR UNNGÅ

- **Nebbet brekker av.** Nesten alltid gikk ikke fiberen langs lengden, eller nebbet ble tynnet ut for tidlig. Skjer det, limer du det på igjen (kapittel 10) eller runder av hodet og lager et kortere nebb.
- **Fuglen er skjev sett ovenfra.** Du har arbeidet mer på den ene siden enn på den andre. Tegn midtlinjen på nytt og fjern tre bare fra den bredeste siden.
- **For lite hode.** Det er den hyppigste feilen: når du runder av, krymper hodet. La alltid være mer tre enn du tror, og sammenlign ofte med malen.
- **Vingene er «gravd ut» i stedet for hevet.** Du risset for dypt. Vingene skal stikke fram med knapt 1 mm: det er skyggen som gjør dem synlige.
- **Hals med rifter.** Du gikk forbi bunnen av dalen og kom opp igjen på den andre siden. Stopp alltid i bunnen.

FINISH

Mange spikkere lar den lille fuglen ligge med knivens små fasetter tydelig synlige: det er en levende overflate som fanger lyset vakkert. Foretrekker du en glatt overflate, sliper du med papir, korn 240, med fiberen, med støvmaske på og på et luftet sted. Deretter stryker du, med engangshansker på, en tynn film treolje eller kokt linolje på med en klut; etter 15 minutter tørker du av all overskytende olje med en ren klut og lar den tørke i 24 timer. Legg så kluten flatt utendørs, helt utbrettet, til den er tørr (kapittel 5).

VARIASJON

Når du har laget den første, kan du prøve en **fugl med hodet vendt**: tegn hodet i visningen ovenfra dreid omtrent 30 grader til den ene siden og skjær som før, og vær nøye med nebbet, som nå ikke lenger går nøyaktig langs fiberen og bør lages kortere og kraftigere. Eller lag en liten flokk på tre fugler i ulike størrelser (60, 80 og 100 mm lange, ved å krympe eller forstørre rutenettet) som du kan sette på en gren.

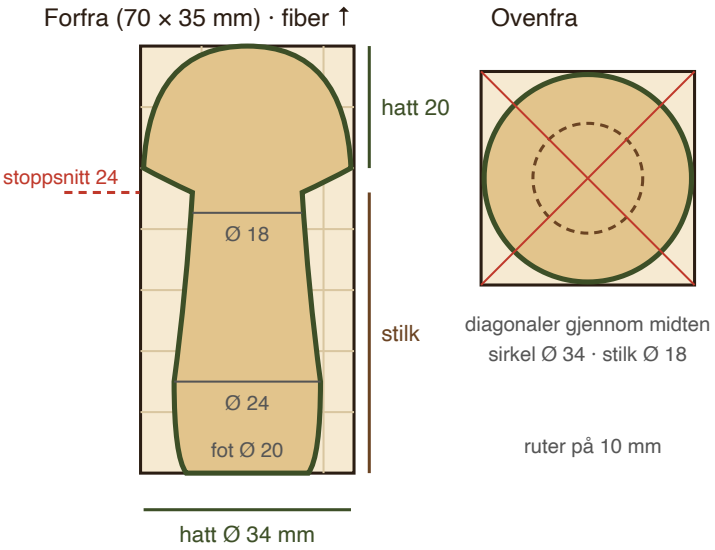
Behold den første fuglen selv, med datoen skrevet under magen. Den andre er nesten alltid allerede en gave.

Prosjekt 2: Soppen

Soppen ser enkel ut, og det er den også. Men den rommer en viktig lærdom: her går fiberen **loddrett**, fra hatten til foten, så toppen av hatten er endeved. Du lærer å arbeide en kuppel som vender mot fiberen, å gjøre et stoppsnitt hele veien rundt (under hatten) og å forme en rund stilk. Det er de samme bevegelsene du kommer til å bruke til lua og kroppen på nissen i neste kapittel.

Vår er en «skogssopp», med kuppelformet hatt og en kraftig stilk, som står av seg selv. Med sine 7 cm i høyde er den perfekt på en hylle, i et vindu eller i en julekrybbe.

Malen

Soppen i klossen sin: mål i millimeter, dimensjonene regnet fra toppen og nedover.

Soppen

Vanskelighetsgrad 1 av 5 · Tid: 1,5–2 timer · Tre: lind (or som alternativ) · Verktøy: kniv, hanske, tommelbeskytter, blyant, linjal, passer eller en mynt; sag valgfritt · Klossens mål: 70 × 35 × 35 mm (fiber langs de 70 mm)

En sopp med kuppelformet hatt på 34 mm i tverrmål og en kraftig stilk som smalner inn under hatten. Du lærer stoppsnittet hele veien rundt og kuppelen på endeved.

MATERIALER

- 1 lindeklosse på 70 × 35 × 35 mm, fiber langs de 70 mm, uten marg og uten sprekker i endene.
- Skarp kniv og lærreim; kuttbeskyttende hanske; tommelbeskytter.
- Blyant, linjal, passer (eller en mynt eller en flaskekork på omtrent 34 mm til å tegne sirkelen).
- Valgfritt: sag og tvinge.
- Til finishen: treolje; akrylmaling hvis du vil male hatten.

TRINN FOR TRINN

1. **Finn midten**: på oversiden tegner du de to diagonalene; der de krysser hverandre, er midten. Tegn en sirkel på 34 mm i tverrmål. Gjør det samme på undersiden med en sirkel på 20 mm: det blir foten.
2. **Marker målene** på de fire sidene, målt fra toppen: en linje ved 20 mm (kanten på hatten) og en ved 24 mm

(der stilken møter hatten nedenfra). Gå over linjen ved 24 mm med en annen farge: det er der du skal gjøre stoppsnittet.

3. **Lag åttekanten**: med skyvesnitt fjerner du de fire lange kantene på klossen langs hele høyden, til oversiden blir en åttekant som tangerer sirkelen på 34 mm. Tegn linjene ved 20 og 24 mm på de nye flatene på nytt.
4. **Stoppsnittet under hatten**: på linjen ved 24 mm risser du et rett snitt, 2 mm dypt, hele veien rundt. Hold så arbeidsstykket i den nedre delen, med hatten pekende bort fra deg, og begynn 10 mm under den rissede linjen: gjør skrå snitt som stiger opp mot den og møter den: sponet letter mot stoppen, og bladet beveger seg bort fra hånden din. Gjør den rissede linjen 2 mm dypere og gjenta. Fortsett til stilken, rett under hatten, er omtrent 18 mm i tverrmål. Med sag: spenn klossen fast og gjør, på linjen ved 24 mm, et snitt på 7 mm dybde på hver av de åtte sidene, og fjern så veden under med kniven.
5. **Form stilken**: marker en linje 55 mm fra toppen: det er stilkens bredeste punkt (omtrent 24 mm). Fra det punktet skjærer du oppover mot hatten (stilken smalner til 18 mm) og nedover mot foten (20 mm): til disse snittene snur du arbeidsstykket og holder det i

hatten, med foten pekende bort fra deg. Rund av stilkens åttekant med trekksnitt, og snu arbeidsstykket ofte.

6. **Rund av hatten**: det er en bakke med toppen på endeved. Skjær fra midten av toppen mot kanten, med tynne spon og skrå snitt, og snu arbeidsstykket en åttedels omdreining etter hvert snitt. Kanten på hatten blir stående ved linjen på 20 mm og bør være omtrent 3 mm tykk: ikke tynn den ut mer.
7. **Finpuss toppen**: midten av hatten er endeved, det vanskeligste å skjære rent. Puss kniven på lærreimen og bruk tommelgrep, korte og skrå, som om du skar i skiver. Hvis overflaten forblir ru, trenger bladet den fine steinen.
8. **Under hatten**: mellom kanten på hatten og stilken er det en liten dal. Med trekksnitt, fra kanten mot stilken, gjør du flaten under hatten svakt konkav, som en åpen paraply. Stopp i bunnen, mot stilken.
9. **Foten**: flat ut foten med to eller tre lette snitt, og kontroller på bordet at soppen står rett. Fase kanten på foten med 1 mm så den ikke får skår.
10. **Sluttkontroll**: se på soppen fra fire sider. Hatten skal være sentrert på stilken og kanten i samme høyde hele veien rundt. Rett opp med svært tynne spon.

11. **Valgfritt – lameller**: under hatten skjærer du 16–20 tynne V-snitt som løper fra stilken til kanten, som eikene i et hjul. Arbeid med tuppen av kniven, med soppen opp ned og hvilende på bordet, og bladet beveger seg fra stilken mot kanten, bort fra hånden din.

> **Sikkerhet:** Når du arbeider med hatten, er arbeidsstykket lite og hånden som holder det er nær bladet. Hold soppen i stilken, med hansken på, og skjær alltid mot kanten av hatten og bort fra fingrene. Til lamellene hviler du arbeidsstykket på bordet i stedet for å holde det i luften.

FEIL DU BØR UNNGÅ

- **Kanten på hatten smuldrer.** Du har tynnet den ut for mye, eller du har skåret fra stilken mot kanten på oversiden. På oversiden skjærer du alltid fra midten mot kanten; på undersiden fra kanten mot stilken. La kanten være 3 mm tykk.
- **Toppen av hatten er ru og full av streker.** Det er endeved, og bladet er ikke skarpt nok. Puss på lærreimen, bruk skrå snitt, svært fine spon.
- **Stilken brekker under hatten.** Du gjorde den for tynn: under 14–15 mm i tverrmål blir den skjør. Er den fortsatt i ett stykke, lar du den være som den er og gjør resten av stilken bredere for å balansere den.

- **Hatten er skjev.** Stoppsnittet lå ikke i samme høyde hele veien rundt. Tegn linjen på nytt med linjalen og ta den høyeste siden ned til riktig mål.
- **Soppen vil ikke stå.** Foten er ikke flat eller er for liten. Flat den ut og la den om nødvendig være bredere.

FINISH

Naturlig lind med en tynn film treolje har en svært varm honningfarge. Liker du en eventyrsopp, maler du hatten med akryl tynnet med vann (én del maling til to deler vann), slik at fiberen skinner gjennom: rød, mørkebrun eller oransje. La den tørke, og legg så til de hvite flekkene med tuppen av en tannpirker. Stilken forblir naturlig. Til slutt en tynn film olje eller voks over det hele, og tørk av overskuddet etter 15 minutter. Flere teknikker for finish finner du i bok tre.

VARIASJON

Lag en **soppfamilie**: en stor (denne), en middels av 50 × 25 × 25 mm med hatt på 24 mm og en liten av 35 × 20 × 20 mm med hatt på 18 mm, kanskje med hatten flatere eller på skrå til den ene siden. Limt på en skive av en gren på 8–10 cm i tverrmål, med litt trelim under foten, blir de et lite hjørne av skogen.

> Hvis hatten brekker, kaster du ikke stilken: rund av toppen, og du har en lukket «sopp-baby» som akkurat stikker opp.

Funghi intagliati in legno: un soggetto adatto ai primi progetti.

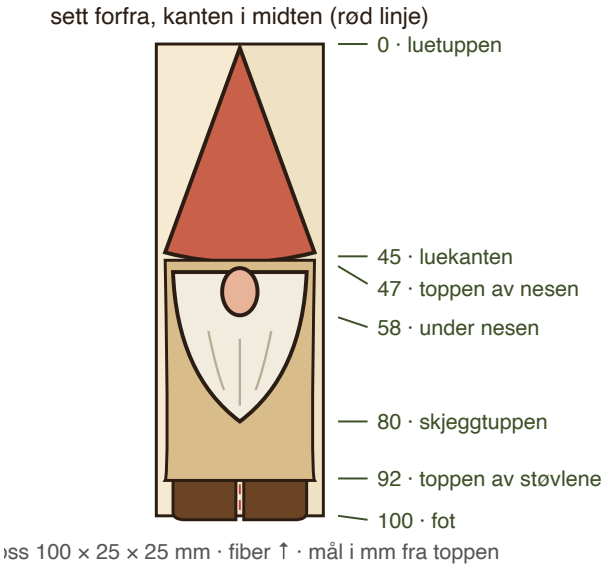
Foto: Hans / Pixabay

Prosjekt 3: Nissen

Nissen er prosjektet som tar deg fra nybegynner til «liten spikker». Den har en spiss lue, en nese, et skjegg og to støvler: mange ulike deler i en kloss som bare er 10 cm lang. Men ikke bli redd: nissen vi lager her er «hjørnenissen», en klassiker tegnet for dem som akkurat har begynt. Knepet er enkelt: i stedet for å spikke den med én side av klossen vendt mot deg, dreier du klossen 45 grader og bruker en **kant** som midten av ansiktet. Kanten blir nesen, og de to sidene på hver side blir kinnene og skjegget. Halve jobben er allerede gjort av klossens form.

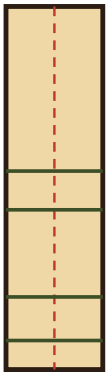
Du trenger alle snittene fra kapittel 9, særlig stoppsnittet (luekanten, under nesen, omrisset av skjegget, støvlene) og V-snittet (skjegg og støvler).

Malen

Hjørnenissen: klossens fremre kant blir nesen og midten av skjegget.

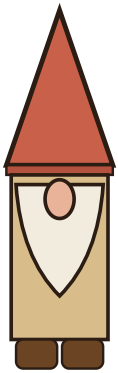
Trinnene i korte trekk

1. linjer

2. lue og luekant

3. nese, skjegg, støvler

Først den store formen (lua), så delene av ansiktet, detaljer aller sist.

Nissen

Vanskelighetsgrad 2 av 5 · Tid: 2,5–3,5 timer (2–3 økter) · Tre: lind (or fungerer også godt) · Verktøy: kniv, hanske, tommelbeskytter, blyant, linjal · Klossens mål: 100 × 25 × 25 mm (fiber langs de 100 mm)

En nisse med spiss lue, rund nese, langt skjegg og to støvler som titter fram nedenfor. 10 cm høy, den står av seg selv og kan males.

MATERIALER

- 1 lindeklosse på 100 × 25 × 25 mm, rett fiber langs lengden, ingen kvister i sonen mellom 40 og 80 mm (nese og skjegg).
- Skarp kniv og lærreim; kuttbeskyttende hanske; tommelbeskytter.
- Blyant, linjal, viskelær.
- Til finishen: akrylmaling (rød eller grønn til lua, lys rosa til nesen, brun til støvlene, hvit eller lysegrå til skjegget), små pensler, treolje eller voks.

TRINN FOR TRINN

1. **Velg nesekanten**: se på klossens fire lange kanter og velg den reneste, uten feil mellom 40 og 80 mm fra toppen. Marker den med en blyantpil på enden: det er nissens forside. Den motsatte kanten blir baksiden.
2. **Marker målene**: målt fra toppen tegner du linjer hele veien rundt klossen ved 45 mm (luekanten), 47 mm

(toppen av nesen), 58 mm (under nesen), 80 mm (skjeggtuppen) og 92 mm (toppen av støvlene). På enden av klossen tegner du diagonalene for å finne midten: den blir luetuppen.

3. **Form den koniske lua**: hold klossen i den nedre delen, med toppen pekende bort fra deg. Begynn ved linjen på 45 mm (la 3–4 mm under linjen være urørt) og fjern tre med skyvesnitt og tommelgrep mot tuppen, først på kantene og så på sidene, til lua er en kjegle som ender i en tupp på omtrent 4 mm i tverrmål. Ikke gjør den tynnere: den ville brekke.
4. **Lag luekanten**: riss et stoppsnitt, 1,5 mm dypt, hele veien rundt på linjen ved 45 mm. Deretter, fra 8–10 mm lavere ned, gjør du skrå snitt som stiger opp mot den rissede linjen: området med ansikt og hals synker med omtrent 2 mm, og kanten står fram. Gjenta en gang til for å få 2–3 mm relieff.
5. **Tegn nesen**: tegn linjene ved 47 og 58 mm på nytt hvis det forrige snittet har fjernet dem, og tegn så på den fremre kanten, mellom de to linjene, en oval på omtrent 8 mm i bredde (4 mm på hver side av kanten) og 11 mm i høyde.
6. **Frigjør nesen nedenfra**: riss et stoppsnitt, 2 mm dypt, langs undersiden av nesen (på 58 mm-nivået), i form av en liten bue. Deretter, fra 10 mm lavere ned,

gjør du snitt som stiger opp mot den rissede linjen: skjegget under nesen synker, og nesen trer fram.

7. **Frigjør sidene av nesen**: riss to stoppsnitt langs sidene av ovalen, 1,5 mm dype, og senk kinnene ved siden av nesen med snitt som løper fra utsiden mot den rissede linjen. Rund av nesen med små tommelgrep: den skal være en liten kule, uten skarpe kanter.
8. **Tegn skjegget**: to linjer som starter fra sidene av ansiktet, rett under luekanten, løper nedover de to fremre sidene og møtes på kanten på 80 mm-nivået, i en avrundet V-form. Kontroller at de er symmetriske om kanten.
9. **Skill skjegget fra kroppen**: riss et stoppsnitt, 2 mm dypt, langs omrisset av skjegget. Senk kroppen rett utenfor omrisset med snitt som stiger opp mot den rissede linjen, med start fra linjen på 92 mm. Skjegget står nå fram fra kroppen.
10. **Rund av kroppen og ryggen**: fase de tre kantene som ikke er nesen (de to på sidene og den bakre), fra luekanten og ned til foten, med skyvesnitt og trekksnitt. Sett ovenfra blir nissen rundere, men den fremre kanten forblir gjenkjennelig midt i skjegget.
11. **Støvlene**: riss et stoppsnitt, 2 mm dypt, på linjen ved 92 mm, bare på de to fremre sidene. Hold nissen i lua,

med foten pekende bort fra deg, og senk kroppen like over foten med 1,5 mm med snitt som løper ned mot den rissede linjen, slik at støvlene trer fram. Gjør så et loddrett V-snitt på den fremre kanten, fra foten og opp til 92 mm, for å skille de to støvlene. Rund av tåen på hver av dem.

12. **Skjeggets tekstur**: med tuppen av kniven gjør du 6–8 små, svakt bølgede V-snitt, fra toppen og ned til skjeggtuppen, etter formen på skjegget. Høyst 1 mm dype.
13. **Foten**: flat ut foten med lette snitt til nissen står rett på bordet. Fase kanten med 1 mm.
14. **Sluttkontroll**: se på nissen forfra, fra sidene og bakfra. Lua skal være sentrert, nesen på kanten, skjegget symmetrisk. Rett opp med svært tynne spon og visk ut blyantstrekene.

Sikkerhet: Nese og skjegg arbeides med små, presise snitt, ofte med arbeidsstykket holdt tett inntil fingrene. Bruk tommelgrepet i stedet for skyvesnittet, ha alltid tommelbeskytteren på til trekksnitt og puss kniven på lærreimen før detaljene. Den spisse lua arbeides mens du holder nissen i kroppen, med tuppen pekende bort fra deg.

FEIL DU BØR UNNGÅ

- **Luetuppen brekker av.** Den er for tynn, eller du skar mot luekanten i stedet for mot tuppen. La den være 4 mm tykk. Hvis den brekker, runder du av toppen: du får en nisse med «sliten», bøyd lue, like sjarmerende.
- **Nesen flyr av.** Snittet under nesen var for dypt i én omgang, eller du brøt med bladet. Riss 1–2 mm om gangen og bryt aldri.
- **Skjegget er skjevt.** Du tegnet linjene uten å kontrollere dem forfra. Tegn dem på nytt før du skjærer, og mål fra kantlinjen.
- **Nissen ligner en stolpe.** Du lot kroppen være for firkantet. Rund av sidene og ryggen mer: det er kontrasten mellom de runde delene og kanten på nesen som gir den karakter.
- **Luekanten er ujevn.** Linjen ved 45 mm lå ikke i samme høyde hele veien rundt. Tegn den på nytt med linjalen før stoppsnittet.

FINISH

Nissen egner seg godt til maling. Bruk akrylmaling tynnet med vann (omtrent én del maling til to deler vann), som farger treet uten å dekke fiberen helt. Begynn med de lyseste områdene: lys rosa nese, hvitt eller lysegrått skjegg

(eller la det være naturlig), så rød eller grønn lue, og til slutt brune støvler. La det tørke i minst en time mellom fargene. Når alt er tørt, jevner en tynn film voks eller treolje ut overflaten: stryk den på, vent 15 minutter, tørk av overskuddet. Arbeid i et luftet rom og behandle oljefilleer slik det er forklart i kapittel 5.

VARIASJON

Når nissen blir bra, kan du prøve å **bøye lua**: tegn tuppen forskjøvet 8–10 mm mot baksiden og skjær kjeglen skrå, med tuppen hengende bakover. Eller lag en **høyere nisse** av en kloss på 150 × 30 × 30 mm, og gang alle målene med 1,5: du får plass til to armer som hviler på magen, skilt fra kroppen med stoppsnitt. I desember, med rød lue og hvitt skjegg, blir den en liten julenisse.

Nissen er en utmerket gave: liten, personlig og litt annerledes hver gang. Skriv datoen og initialene dine under foten med en myk blyant eller tuppen av kniven.

Uno gnomo e dei funghi in legno intagliato: figure semplici, ma piene di carattere.

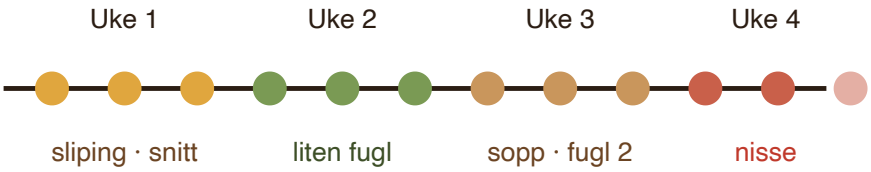
Foto: Couleur / Pixabay

Fireukersplan og veien videre

Du har lest alt, du har kniven, treet og arbeidsplassen din. Nå trenger du bare en rekkefølge å gå fram i. Denne planen tar deg gjennom fire uker, med **tre økter i uken på 30–45 minutter**. Det er ikke et kappløp: har du mindre tid en uke, strekker du det ut. Det som betyr noe, er at du ikke hopper over det grunnleggende for å komme raskere til nissen.

Planen i et overblikk

Uke	Mål	Kapitler	Ved slutten kan du…
1	Verktøyet klart og de første snittene	3–9	slipe, holde kniven trygt, lage rene spon
2	Alle snittene og den første lille fuglen	8–11	kombinere de seks snittene og lese fiberen på en ekte form
3	Soppen og den andre lille fuglen	10–12	gjøre stoppsnitt hele veien rundt og kupler på endeved
4	Nissen	13	klare et prosjekt med mange deler, fra kloss til maling

hver sirkel er en økt på 30–45 minutter

Tolv økter, fra det første spon til den første nissen.

Uke 1 – Verktøyet klart og de første snittene

3 økter på 30–45 minutter · Tre: 2 lindelister på 200 × 25 × 25 mm · Kapittel 3–9

Den viktigste uken. Du spikker ikke noe «pent» ennå, men du lærer bevegelsene som alt annet hviler på.

1. **Økt 1**: sett opp arbeidsplassen (kapittel 7). Gjør øvelsen «Bli kjent med den nye kniven» (kapittel 4). Slip kniven på steinen og lærreimen (kapittel 6), selv om den er ny, med tusjtrikset.
2. **Økt 2**: kontroller to lister (kapittel 3). Gjør fiberøvelse 1 (finne den gode retningen) og snittøvelse 1 (fase kantene). Puss på lærreimen midt i økten.
3. **Økt 3**: snittøvelse 2 (skjellene, tommelgrep) og øvelse 3 (runde av åttekanten, trekksnitt med tommelbeskytter).

Ved slutten av uken spør du deg selv: skjærer kniven papir rent? Krøller sponene seg? Vet du alltid hvor bladet ville ende hvis det gled? Er svaret ja på alle tre, er du klar for uke 2.

Uke 2 – Alle snittene og den første lille fuglen

3 økter på 30–45 minutter · Tre: 1 liste på 200 × 25 × 25 mm, 1 kloss på 80 × 40 × 25 mm · Kapittel 8–11

Du fullfører de seks snittene og setter dem straks i arbeid på ditt første ekte prosjekt.

1. **Økt 1**: fiberøvelse 2 og 3 (bakken og dalen), snittøvelse 4 (ringene med stoppsnittet).
2. **Økt 2**: øvelse 5 (V-snittlinjer) og øvelse 6 (trinnvis grovtilskjæring). Les kapittel 10 om vanlige feil én gang til. Gjør så klosser til den lille fuglen klar: kontroll, rutenett, omriss, og hvis du har sag, fjern veden utenfor omrisset.
3. **Økt 3**: liten fugl, trinn 5 til 9: visning ovenfra, grovskjære sidene, kropp, hals, hode. Stopp før nebbet hvis du er sliten: det gjøres best med et uthvilt sinn.

Du fullfører nebb, hale, vinger og øyne i begynnelsen av den første økten i uke 3, før du begynner på soppen.

Uke 3 – Soppen og den andre lille fuglen

3 økter på 30–45 minutter · Tre: 1 kloss på 70 × 35 × 35 mm, 1 kloss på 80 × 40 × 25 mm · Kapittel 10–12

Du gjør ferdig den første lille fuglen, lærer soppen og gjentar fuglen for å se hvor mye du har blitt bedre på noen dager.

1. **Økt 1**: fullfør den lille fuglen (nebb, hale, vinger, øyne, fot). Gjør så soppklossen klar: midte, sirkler, mål, åttekant.
2. **Økt 2**: soppen fra trinn 4 til 10: stoppsnitt under hatten, stilk, kuppel, undersiden av hatten, fot.
3. **Økt 3**: den andre lille fuglen fra begynnelsen, uten å se for mye i boken. Legg merke til hvor lang tid det tar sammenlignet med den første.

Sett de to fuglene side om side. Skriv i notatboken tre ting den andre gjør bedre og én ting du fortsatt vil forbedre.

Uke 4 – Nissen

3 økter på 30–45 minutter (pluss tørketid for malingen) · Tre: 1 kloss på 100 × 25 × 25 mm · Kapittel 13

Det rikeste prosjektet i boken. Å dele det over tre økter lar deg ta hver del med ro.

1. **Økt 1**: nissen, trinn 1–4: valg av kant, mål, konisk lue, luekant.
2. **Økt 2**: trinn 5–10: nese, skjegg, kropp og rygg. Puss på lærreimen før hver detalj.
3. **Økt 3**: trinn 11–15: støvler, skjeggets tekstur, fot, sluttkontroll. Deretter maling og, dagen etter, voks eller olje.

Hvis nissen tar deg fire eller fem økter i stedet for tre, er det helt i orden. Bedre én nisse gjort ferdig i ro og mak enn to gjort i hast.

Spikkerens notatbok

En enkel rutet notatbok er et av de mest nyttige verktøyene. For hver økt skriver du én linje: dato, varighet, hva du gjorde, hva som gikk bra, hva som ikke gjorde det. Lim inn eller tegn malene, noter målene du endret, kornet på steinen din, tørketiden på malingen. Om noen måneder er den din personlige håndbok, mer nyttig enn noen bok, fordi den handler om dine hender og ditt verktøy.

Dato	Minutter	Hva jeg gjorde	Gikk bra	Kan forbedres

Før og etter hver økt

- **Før**: sjekklisten fra kapittel 5, to minutter. Åpne og lukk hendene ti ganger og roter håndleddene forsiktig for å varme dem opp.
- **Under**: puss på lærreimen hvert 20.–30. minutt, og en kort pause for å se utover og slappe av i hendene.
- **Etter**: rengjør og legg bort verktøyet (kapittel 6), spon i kassen, én linje i notatboken.

Å ta vare på og gi bort arbeidene dine

Arbeider spikket i tørt tre og behandlet med olje eller voks holder seg lenge. Hold dem unna direkte sollys, som mørkner treet, og unna varmekilder, som tørker det ut og kan få tynne deler til å sprekke. Litt støvtørking med en myk børste og, én gang i året, en tynn film voks er nok til å holde dem pene.

Gir du dem bort, legger du ved et håndskrevet kort: hvilket tre du brukte, når du laget det, kanskje en tanke til den som mottar det. En liten nisse med et kort blir et minne. Husk bare at små arbeider, som fuglene og soppene, ikke er leker for små barn, som kan putte dem i munnen: de er gjenstander å se på og ha stående på en hylle.

Veien videre

Etter disse fire ukene har du tre prosjekter i hendene og, framfor alt, en metode: å velge treet, slipe, lese fiberen, grovskjære fra stort til smått, gi finish. Med denne metoden kan du ta fatt på ethvert nytt prosjekt.

- **Bok 2 – *11 enkle prosjekter***: elleve veiledede prosjekter i rekkefølge etter vanskelighetsgrad, fra en treskje til en sittende bjørn: dyr, figurer, bruksting, pynt og små, håndlagde gaver. Der bruker du også krokkniven og grønt tre.
- **Bok 3 – *Treskjæring: detaljer og finpuss***: øvelser i kontroll og presisjon, hvordan du retter opp vanlige feil, hvordan du arbeider med detaljer, sliper flater og velger oljer, voks og farger til en elegant finish.

Du kan også komme tilbake til denne boken og lage de tre prosjektene på nytt i et annet tre: en liten fugl i bjørk har et lyst, silkeaktig preg, en sopp i or har en varm farge som ikke

trenger maling, en nisse i valnøtt er mer krevende, men vakker. Hvert tre lærer deg noe.

> **Tips:** Se etter en spikkeklubb eller en lokal husflidsgruppe, eller spør på et snekkerverksted om de kjenner noen som spikker. Å bruke noen timer ved siden av noen med mer erfaring lærer deg, på én ettermiddag, detaljer som ingen bok kan vise.

En siste ting. En dag kommer du til å ta opp en lindeklosse uten å tegne noe på den, og begynne å ta av spon for å se hva som ligger inni. Den dagen vet du at spikkingen har blitt din. Lykke til med spikkingen.

Sindre Bakke